

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linda Nord

Inomkontraktuell ansvar vid
professionell rådgivning
En principiell diskussion om det tillitsbaserade
rådgivaransvaret

Examensarbete
20 poäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Skadeståndsrätt

VT 2001

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Uppsatsens ämne	5
1.2 Syfte och problemformulering	5
1.3 Metod och material	6
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Terminologi	7
1.6 Forskningsläge	8
1.7 Disposition	8
2 ALLMÄNT OM PROFESSIONELL RÅDGIVNING	10
2.1 Allmänt om ansvar för råd	10
2.1.1 Begreppen råd och rådgivning	10
2.1.2 Vad avses med rådgivaransvar?	11
2.1.3 Berörda yrkesgrupper	12
2.2 Kontraktsrättsliga aspekter	13
2.2.1 Immateriella tjänster	13
2.2.2 18 kap Handelsbalken om sysslomän	15
2.2.2.1 Tillämpligheten av 18 kap Handelsbalken på rådgivningsuppdrag	15
2.2.2.2 Särskilt om preskription enligt Handelsbalken 18 kap 9 §	16
2.2.3 Uppdragstagarens skyldigheter	17
3 SKADESTÅNDSANSVAR FÖR RÅD OCH UPPLYSNINGAR	19
3.1 Ansvar för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden – Skadeståndslagen 2 kap 4 §	19
3.2 Skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada vid icke straffbart beteende	21
3.2.1 Kort om det lagstadgade rådgivaransvaret	21
3.2.2 Ansvar i rena kontraktsförhållanden	22
3.2.3 Kontraktsliknande förhållanden	24
3.2.3.1 Ansvar gentemot annan än kontraktspart	25

3.3	Tillitsläran och dess betydelse för rådgivaransvaret	27
3.3.1	Allmänt om tillitsbedömningen	27
3.3.2	Immunitetsfaktorer	29
3.3.2.1	Råd förmedlade inom den privata sfären	29
3.3.2.2	Råd som gives till en vid krets	30
3.3.3	Ansvarsskärpande respektive ansvarsmildrande tillitsfaktorer	32
3.3.3.1	Den professionsbaserade tilliten	32
3.3.3.2	Rådets utformning och framställning	33
3.3.3.3	Förekomsten av subjektiva inslag och värderande element i förmedlade råd och upplysningar	34
3.3.4	Immunitetsfaktorernas och tillitsfaktorernas betydelse för de skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarna	35
4	SKADESTÅNDRÄTTSLIGA ANSVARFÖRUTSÄTTNINGAR	36
4.1	Allmänna anmärkningar	36
4.2	Objektiva förutsättningar för ansvar	36
4.2.1	Bevisad skada	36
4.2.2	Skada har drabbat annan genom handling eller underlåtenhet	37
4.2.3	Adekvat kausalitet	37
4.3	Subjektiva förutsättningar för ansvar	39
4.3.1	Culpaansvar	39
4.3.1.1	Metodansvar	40
4.3.1.2	Informationsansvar	43
5	ANSVARFRISKRIVNING	48
6	AVSLUTANDE KOMMENTARER	50
	LITTERATURFÖRTECKNING	53
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	56

Sammanfattning

Professionella rådgivares skadeståndsansvar har på senare tid tilldragit sig allt mer uppmärksamhet såväl i rättspraxis som i doktrin. Det s.k. rådgivaransvaret avser skadestånd för ren förmögenhetsskada för felaktiga råd, upplysningar och annan information. De yrkesgrupper som berörs av rådgivaransvaret är exempelvis: revisorer, advokater och andra jurister, ekonomkonsulter, mäklare, värderings- och besiktningsmän samt banker och andra kreditgivare.

Ett rådgivningsuppdrag kan karakteriseras som en immateriell tjänst, då det avser en prestation som inte är kopplad till ett fysiskt föremål. Det är inom doktrin omstritt huruvida ett rådgivningsuppdrag kan karakteriseras som ett sysslomannaskap eller ej. Hur rådgivningsuppdraget karakteriseras får i sin tur betydelse för huruvida HB 18 kap skall anses tillämpligt. Vad gäller skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada gäller emellertid såväl enligt HB, som enligt allmänna kontraktsrättsliga principer ett culpaansvar.

Långt ifrån alla rådgivningsuppdrag är emellertid baserade på rena kontraktsförhållanden. I svensk rätt är huvudregeln enligt skadeståndslagen 2 kap 4 §, att ren förmögenhetsskada ersätts om den vållats genom brott. För att skadestånd skall utgå i annat fall krävs – bortsett från kontraktsförhållanden och rådgivning av det allmänna (SkL 3:3) – i princip stöd i lag. Dylikt lagstöd finns exempelvis för fastighetsmäklare och försäkringsmäklare. Följaktligen finns det ett inte obetydligt antal rådgivningssituationer som inte är reglerade i lag. Lagstiftarens mening synes dock inte ha varit att dra en så skarp skiljelinje mellan de fall som finns reglerade i lag och de som inte är det. Av skadeståndslagens förarbeten framgår att avsikten med lagens bestämmelse i 2 kap 4 § inte har varit att lägga hinder i vägen för en rättsutveckling genom praxis i riktning mot ett vidgat ansvar för ren förmögenhetsskada.

Högsta domstolen har tagit fasta på förarbetsuttalandena och i praxis återfinns numera ett antal rättsfall, där ansvar för ren förmögenhetsskada utdömts utan att det mellan skadelidande och skadevållare funnits ett rent kontraktsförhållande. I det s.k. Kone-fallet (NJA 1987 s. 692) ådömdes exempelvis en värderingsman skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada, vilken drabbat tredje man (en kreditgivare). Genom en bedömning av den skadelidandes befogade tillit till den information och den part som förmedlat densamma, har HD konstaterat att ett kontraktsliknande förhållande har förelegat.

Den s.k. tillitsläran ligger också till grund för culpabedömningen. Rådgivaransvaret betingas här av en rad olika faktorer, där tillitsförstärkande moment vägs mot tillitsförsvagande och immunitetsfaktorer. Utgångspunkten för tillitsbedömningen är det metodansvar som anses åvila samtliga professionella rådgivare. Informationsförmedlingen måste härvid följa respektive yrkesgrupps speciella

branschnormer. Jämte detta ansvar krävs även att rådgivaren kan förmedla sina råd till motparten på ett sätt som för denne framstår som begripligt. I detta rådgivarens informationsansvar ingår även en skyldighet att tillhandahålla riskanalyser. Såväl metodansvaret som informationsansvaret är beroende av den berörde rådgivarens yrkestillhörighet. Av denna anledning måste ansvaret för varje kategori av professionella rådgivare bedömas för sig.

Det tilltagande ansvaret för ren förmögenhetsskada vid professionell rådgivning har ökat behovet av ansvarsfriskrivningar. Rådgivare bör emellertid inte kunna friskriva sig från metodansvaret. Det bästa sättet för en professionell rådgivare att skydda sig mot skadeståndsansvar torde dock vara att teckna en relevant ansvarsförsäkring.

Förord

Med detta examensarbete vill jag sätta punkt för min studietid vid Lunds universitet. Det har varit en arbetsam och krävande period men samtidigt mycket inspirerande och rolig. Nu väntar en ny fas i livet med nya utmaningar som jur. kand.

Jag är djupt tacksam till alla som varit mig behjälpliga vid författandet av denna uppsats. Min handledare Eva Lindell-Frantz för goda råd och förtroende samt min studiekamrat Anna Hansson för att hon bistått mig vid genomläsning av uppsatsen.

Ett särskilt stort tack riktar jag åt Daniel som har stöttat och uppmuntrat mig under hela min studietid.

Lund i maj 2001

Linda Nord

Förkortningar

AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
BrB	Brottsbalken (1962:700)
FML	Fastighetsmäklarlag (1995:400)
FAR	Föreningen auktoriserade revisorer
HB	Handelsbalken i 1734 års lag
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
JustR	Justitieråd
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avd I
PreskL	Preskriptionslag (1981:130)
Prop.	Proposition
RR	Rådhusrätt
SOU	Statens offentliga utredningar
SkL	Skadeståndslagen (1972:207)
SPA	Statens provningsanstalt

1 Inledning

1.1 Uppsatsens ämne

Ämnet för förevarande uppsats är rådgivares inomkontraktuella ansvar för rena förmögenhetsskador vid yrkesmässig rådgivning. De svenska domstolarna har på senare tid prövat en hel del skadeståndsanspråk på grund av felaktig eller vilseledande rådgivning. En bidragande orsak till detta torde vara rådgivaruppdragens allt mer komplicerade karaktär samt det faktum att de immateriella tjänsterna inom tjänstesektorn har ökat.

Rådgivaransvaret har således blivit ett viktigt skadeståndsrättsligt område. Inte minst på grund av att vi i dagens allt mer komplicerade samhälle tvingas ta hänsyn till allt mer information som underbyggnad till våra beslut och dispositioner. Lekmän på olika område har inte någon möjlighet att avgöra huruvida viss information är korrekt och är därför i stor utsträckning utlämnade till experterna. I många fall saknar uppdragsgivaren den sakkunskap som krävs för att fatta vissa beslut eller göra vissa bedömningar. Information lämnad av en rådgivande fackman, dvs. en konsult, är därför inte sällan nödvändig för att uppdragsgivaren skall kunna vidta sina olika dispositioner. Rådgivaren kan exempelvis vara en advokat eller annan jurist, ekonomisk rådgivare, revisor, mäklare eller värderingsman.

Den person som anlitar en rådgivare på ett speciellt område måste känna sig trygg och lita på att rådgivaren i fråga är väl insatt i det aktuella problemet. Med anledning av den tillit som uppdragsgivaren hyser till rådgivaren är det av stor vikt att rådgivaren lämnar sina råd och sin information under stor omsorg, och att det finns ett ansvarssystem som säkerställer att rådgivningen är av hög kvalitet. Svensk rätt saknar emellertid en allmän reglering av rådgivaransvaret.

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med denna uppsats är att utreda under vilka förutsättningar en professionell rådgivare kan bli skadeståndsansvarig för yrkesmässigt förmedlade felaktiga eller vilseledande råd. Fokus kommer härvid inte att vara en viss grupp rådgivare. Professionella rådgivares skadeståndsansvar vid tillhandahållandet av immateriella tjänster kommer istället att behandlas utifrån ett generellt perspektiv. Avsikten är således att försöka fastställa gränsen för de skadeståndsgrundande fallen av ren förmögenhetsskada vid felaktiga eller vilseledande råd från fall där skadeståndsansvar inte föreligger, dvs. att skilja ansvarsgrundande informationsförmedling från ansvarsfri sådan. Härvid hoppas jag bl.a. få svar på frågor som:

- Vad menas egentligen med rådgivaransvar?
- Vilka yrkesgrupper berörs av rådgivaransvaret?
- Vilka rättsregler kan direkt eller analogt tillämpas på rådgivares ansvar?
- Är rådgivaransvaret att anse som ett inom- eller utomkontraktuellt ansvar?
- Kan en rådgivare bli ansvarig mot annan än kontraktspart?
- Vilka krav kan ställas på rådgivningssituationen och rådets utformning?
- Vad är innebörden av rådgivarens informationsansvar respektive metodansvar?
- Vilka principer styr vårdslöshetsbedömningar?
- Vilka friskrivningsmöjligheter har rådgivare?

Från de slutsatser som kan dras rörande rådgivningens begreppsbildning och kontraktsrättsliga aspekter är syftet att försöka fastställa vad som krävs för att rådet och rådgivningen skall kunna vara ansvarsgrundande. För att uppnå ovan nämnda syfte och försöka få svar på ovanstående frågor, kommer en stor del av framställningen att ske med utgångspunkt i en tillitsteoretisk skadeståndsmo­dell, där såväl skadeståndsrättsliga som avtalsrättsliga resonemang kommer att föras.

Uppsatsen kommer framförallt att ta sikte på en *de lege lata* framställning. Eftersom en del frågor inom ämnet rådgivaransvar fortfarande inte behandlats inom doktrinen, kommer en del resonemang ha karaktär av ett *de lege ferenda* resonemang.

1.3 Metod och material

Under arbetets gång har jag använt mig av traditionell juridisk metod. Studier av förefintlig juridisk doktrin på området har fungerat som underlag för uppsatsen. Då ämnet inte i någon större utsträckning är behandlat i den juridiska litteraturen, har studier av rättsfall och tidskriftsartiklar varit ett viktigt komplement. Inom ramen för denna metod har jag även studerat för rådgivaransvaret relevanta författningar och i viss utsträckning där tillhörande förarbeten.

En del material som jag använt mig av behandlar vissa speciella grupper av rådgivare. I avsaknad av mer generella framställningar rörande rådgivaransvaret i svensk rätt, kommer dylika framställningar att användas för mer generella resonemang. Viss försiktighet har härvid dock iakttagits.

Framställningen kommer till viss del att ske utifrån en deskriptiv metod. Denna mer beskrivande framställning kommer emellertid att ske jämte en analys som genomgående kommer att löpa i uppsatsen. En del avslutande kommentarer kommer att ha sin plats sist i uppsatsen, men för att resonemangen inte skall tas ur sitt sammanhang vill jag inte isolera analysen från den allmänna framställningen. Följaktligen kommer analysen att ske fortlöpande i uppsatsen.

1.4 Avgränsningar

I denna framställning kommer endast svensk rätt att tas upp till behandling. Viss utländsk juridisk litteratur kommer dock att begagnas när detta kan tillföra ytterligare aspekter till uppsatsen. Utländsk rätt och utländska förhållanden kommer inte att beröras vidare, annat än för mycket korta jämförelser. Den skadetyper jag kommer att ta upp till behandling är ren förmögenhetsskada och inte person- och sakskador. Anledningen härtill är dels utrymmesskäl och dels att de två sistnämnda skadetyperna sällan förekommer vid den typ av rådgivningsverksamhet som behandlas i denna uppsats.

Framställningen kommer att vara koncentrerad på rådgivaransvar i allmänhet, eftersom uppsatsen inte syftar till att utreda några specifika yrkesgruppers rådgivaransvar. Det lagstadgade rådgivaransvaret kommer av denna anledning endast att beröras översiktligt. Det allmännas ansvar för råd och upplysningar kommer dock inte att behandlas, då detta hade gjort uppsatsen alltför omfattande. En ytterligare avgränsning är att det straffrättsliga ansvaret och andra disciplinära åtgärder överhuvudtaget inte kommer att behandlas i denna uppsats, då koncentrationen är avsedd att ligga inom civilrättsliga området. Följaktligen kommer inte heller olika former av uppsåtligt vilseledande att tas upp till behandling. Lagen (1985:354) om förbud mot yrkesmässig rådgivning kommer dock att kort nämnas.

Det är författarens uppfattning att en beskrivning av det professionella ansvaret bör innehålla något om möjligheterna till friskrivning från ansvar, eftersom de rena förmögenhetsskadorna kan uppgå till relativt stora belopp. Området kommer emellertid av utrymmesskäl enbart att behandlas översiktligt, varför denna framställning inte gör något anspråk på fullständighet.

Trots att jag är medveten om att försäkringar spelar en stor roll i det ersättningsrättsliga sammanhanget, kommer dylika av utrymmesmässiga skäl inte att tas upp till behandling. Av samma skäl kommer jämkning och medverkan inte att behandlas.

1.5 Terminologi

I litteraturen förekommer en mängd olika benämningar på det jag i förevarande uppsats benämner rådgivaransvar. Mellan dessa föreligger mindre nyansskillnader. *Professionsansvar* är en ofta använd lokution. Denna är emellertid knuten till och beroende av att rådgivaren tillhör viss profession. Advokatens ansvar betecknas ofta som ett professionsansvar. Innebörden härav är att advokaten såsom ledamot av Advokatsamfundet och i egenskap av juridisk expert bär ett ansvar som präglas av samfundets fastställda normer.¹ Denna

¹ Heuman, Lars: *Advokatens rättsutredningar – metod och ansvar*. Stockholm 1987 s. 22.

uppsats syftar emellertid till att behandla en något vidare krets av rådgivare. Att ansvaret vid professionell rådgivning är knutet till viss branschorganisation eller viss titel, är enligt min mening inte nödvändigt för att rådgivaren skall anses vara professionell. Av denna anledning kommer jag inte att använda mig av begreppet professionsansvar.

Konsultansvar är en lokution som ofta används vad gäller rådgivning i samband med en materiell tjänst (uppdrag som är knutet till fysiska föremål), medan *rådgivaransvar* i allmänhet används för att beteckna ansvaret vid immateriella tjänster. För denna uppsats vidkommande är således lokutionen rådgivaransvar den som stämmer bäst överens med syftet att behandla professionella rådgivares skadeståndsansvar utifrån ett generellt perspektiv och utifrån rådgivning som immateriell tjänst. Jag vill emellertid citera Jan Kleineman, som menar att distinktionen mellan ovan nämnda begrepp ”är bedräglig och nog inte bör upprätthållas”². Anledningen härtill tycks vara att uppdrag till sin karaktär sällan är antingen rent immateriella eller rent materiella.

1.6 Forskningsläge

Rådgivaransvar har i den svenska juridiska doktrinen endast tilldragit sig ett begränsat intresse. Det på forskningsområdet dominerande verket torde fortfarande vara Jan Kleinemans avhandling från 1987 ”Ren förmögenhetsskada - särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart”. Denna avhandling har därför fått utgöra grunden för min uppsats. Jan Kleineman har även skrivit ett antal artiklar i takt med det gradvist tilltagande intresset för ämnet, vilket inte minst visat sig genom det ökade antalet rättsfall rörande rådgivning i Högsta domstolen.

Ansvar för råd behandlas emellertid även i en del framställningar som tar sikte på en viss yrkesgrupp eller profession. För advokaternas del finns här exempelvis ”Advokatens rättsutredningar – metod och ansvar” av Lars Heuman, även denna från 1987. Medan omfattningen av den svenska juridiska doktrinen minst sagt är tunn, är ämnet behandlat desto mer i den nordiska juridiska litteraturen, varför en del hänvisningar till denna kommer att göras. Här märks framförallt inom den danska doktrinen; ”Rådgiveransvaret” av Morten Samuelsson och Kjeld Sjøgaard från 1993 samt Anders Vinding Kruse med ”Erstatningsretten” från 1989.

1.7 Disposition

Uppsatsen kommer att inledas med en kort allmän beskrivning av rådgivning och rådgivaransvaret, varpå några kontraktsrättsliga aspekter kommer att följa (*kapitel 2*). Rådgivningens kontraktsrättsliga aspekter är avsedda att ligga till

² Kleineman, Jan, ”Tekniska konsulter skadeståndsansvar för vilseledande information” I: *Juridisk Tidskrift* 1994/95:4 s. 702.

grund för vad som i nästföljande kapitel behandlar själva skadeståndsansvaret för råd och upplysningar (*kapitel 3*). Här kommer ansvaret för den av rådgivningen orsakade rena förmögenhetsskadan att utredas lite närmare. Tyngdpunkten kommer här att ligga på under vilka förutsättningar rådgivningen kan sägas grunda sig på en kontraktsrelation eller ej. Detta kommer att ske med hjälp av en beskrivning av den tillitsteoretiska skadeståndsprincipens uppbyggnad. I anslutning härtill skall ett antal för rådgivaransvaret relevanta rättsfall kommenteras. Härefter kommer jag i *kapitel 4* att behandla de allmänna skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarna. Genomgången av dessa kommer att anpassas till rådgivaransvarets speciella karaktär.

Eftersom de skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarna i en stor del av den skadeståndsrättsliga doktrinen ofta behandlas i början av dessa framställningar, finner jag det här nödvändigt att förklara placeringen av dessa kapitel i förevarande uppsats. Poängen är att de skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarna till stor del påverkas av tillitsläran samt diskussionen om ansvar för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska respektive inomobligatoriska förhållanden. Genomgången av tillitsläran och ansvaret för ren förmögenhetsskada i kapitel 3 är avsedd att ge läsaren en god grund för de skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarnas särskilda karaktär vad gäller rådgivaransvaret. Tanken bakom placeringen av nämnda kapitel är således av pedagogisk natur. Av samma anledning kommer de flesta rättsfall att analyseras i kapitel 4.

I *kapitel 5* kommer den professionella rådgivarens möjligheter att friskriva sig från ansvar att utredas. Framställningen avslutas sedan med några avslutande kommentarer i *kapitel 6*. Jag vill slutligen särskilt påpeka att en del upprepningar, på grund av rådgivaransvarets olika delar och dess nära relation till varandra, är oundvikliga.

2 Allmänt om professionell rådgivning

2.1 Allmänt om ansvar för råd

2.1.1 Begreppen råd och rådgivning

Inledningsvis skall några anmärkningar göras om innebörden av begreppen råd och rådgivning. Enligt Svenska Akademiens ordlista kan ordet råd definieras som ”förslag att gå tillväga, anvisning”³, och i Svensk Ordbok definieras rådgivning som ”det att ge råd”.⁴ En rådgivare är följaktligen en person som förmedlar dylika råd och alltså sysslar med rådgivning.

Språkligt sett förefaller begreppet råd således kunna avse såväl privata tips och råd som professionell rådgivning om exempelvis ekonomi, juridik eller försäkring. Enligt de danska författarna Mögelvang-Hansen och Lynge Andersen består rådgivning av åstadkommandet av ett tillfredsställande beslutsunderlag. Häri ingår bl.a. framskaffande och/eller sammanställning av upplysningar, uppställning av handlingsalternativ samt påtalande av konsekvenserna av givna val.⁵

En juridisk definition av begreppet rådgivning återfinns i lagen (1985:354) om förbud mot yrkesmässig rådgivning i vissa fall m.m. Enligt 1 § i denna lag innebär rådgivning att ”... någon yrkesmässigt går andra tillhanda med råd eller annat biträde i juridiska eller ekonomiska frågor.” Den som genom dylik rådgivning av grov oaktsamhet främjar en straffbelagd gärning, kan enligt 2 § dömas för *vårdslös rådgivning* till böter eller fängelse i högst två år. Denna lag avser dock endast råd i juridiska eller ekonomiska angelägenheter. Såväl advokater som ekonomer och revisorer är exempel på yrkesgrupper som tillhandahåller råd i juridiska eller ekonomiska frågor. Den något snäva definition som återfinns i denna lag har sin grund i att lagen syftar till att förhindra sådan rådgivning som är ett led i den ekonomiska brottsligheten.⁶ Av nyssnämnda anledning samt att det i själva verket utöver nämnda yrkesgrupper finns en hel rad andra konsulter som sysslar med rådgivningsverksamhet, kommer definitionen i nämnda lag inte verka som utgångspunkt för begreppet rådgivning i denna uppsats.

Gemensamt för alla typer av rådgivning är att det kan sägas röra sig om en form av informationsförmedling. Rådgivningen skiljer sig emellertid från vissa andra

³ Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. 12 uppl. Stockholm 1999.

⁴ Svensk Ordbok. 2 uppl. Stockholm 1988.

⁵ Lynge Andersen, Lennart, Mögelvang-Hansen, Peter, *Finansiel rådgivning – Et debatoplaeg om pengeinstitutternes rådgivningsansvar*. Köpenhamn 1997, s. 12.

⁶ Prop. 1984/85:90 s. 1.

former av informationsförmedling som t.ex. massmedial informationsförmedling, då det vid ett råd uppstår ett betydligt mer komplicerat förhållande mellan informationsmottagaren och informationsförmedlaren. Detta hänger samman med att det för begreppet råd inte finns någon naturlig referensram i det juridiska språket. Möjligheten att i detta begrepp innefatta en stor mängd olikartade kommunikationsformer mellan fristående rättssubjekt gör att en enhetlig juridisk begreppsbestämning svårligen kan ges.⁷

Rådgivning förefaller således inte vara något entydigt begrepp. I denna framställning kommer rådgivning att avse förmedlandet av såväl råd som upplysningar och information. Råd är en form av information och kan sägas vara ett snävare begrepp än information. Begreppet upplysning kan sägas innebära ett meddelande som avses vara till någon form av praktisk nytta, och ligger således nära begreppet information. Jag kommer emellertid inte att göra någon principiell skillnad dessa emellan, varför jag i denna uppsats kommer att använda mig av såväl begreppet råd som begreppen upplysningar och information. Anledningen härtill är att rådgivaransvaret inte bara omfattar rena råd, utan även exempelvis värderingsintyg, vilka enligt vanligt språkbruk torde karakteriseras som upplysningar eller information.

2.1.2 Vad avses med rådgivaransvar?

Innan jag mer i detalj beskriver förutsättningarna och gränserna för rådgivaransvaret vill jag ge en mycket kort beskrivning av vad som åsyftas med detta. Rådgivaransvaret avser det ansvar som kan uppkomma till följd av att någon förlitat sig på felaktig eller vilseledande information förmedlad i samband med rådgivning. Den oftast förekommande skadan i sammanhanget och den som skall tas upp till behandling i detta arbete, är den rena förmögenhetsskadan (SkL 2:4).⁸

En för rådgivaransvaret viktig omständighet är att ansvaret inträder i professionella sammanhang. Rådgivning som sker utanför den rent yrkesmässiga sfären är vanligtvis befriat från ansvar. Rådgivning som sker vid sidan av ordinarie professionell yrkesutövning, vad man i amerikansk rätt kallar "curbstone advices", är således inte ansvarsgrundande. Ett exempel på en sådan situation kan vara då en advokat vid en middagsbjudning ger sitt bordssällskap juridisk rådgivning.⁹ Vid dylik rådgivning anses i allmänhet situationen vid rådets förmedlande vara sådan

⁷ Kleineman, Jan: *Ren förmögenhetsskada. Särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*. Stockholm 1987, s. 509.

⁸ Kleineman, Jan: "Rådgivares informationsansvar – en probleminventering" I: *Svensk Juristtidning* 1998, s. 186. Något hinder finns emellertid inte mot att betrakta situationer där ingen i egentlig bemärkelse skadats genom att förlita sig på förmedlad information, som fall av rådgivaransvar. Detta kan exempelvis uppkomma vid fel i samband med upprättande av testamente. Se NJA 1939 s. 374.

⁹ Kleineman (1987) s. 388.

att den vilseledde saknar skäl att fästa tillit till den, och rådgivaren sägs därmed åtnjuta immunitet mot skadeståndsansvar.¹⁰ Den som i en dylik situation ändå förlitar sig på ett råd, får själv svara för dess konsekvenser som en form av ett eget risktagande.¹¹

För att fastställa om skadestånd kan utgå för en ren förmögenhetsskada uppkommen av rådgivning, krävs att en gränsdragning mellan ersättningsgill respektive icke ersättningsgill rådgivning kan fastställas. Denna problematik kommer att utredas vidare i kapitel 3-5.

2.1.3 Berörda yrkesgrupper

Vilka yrkesgrupper som normalt berörs av rådgivaransvaret uppfattas lätt vid en genomläsning av domstolspraxis på området. I rent upplysande syfte kommer jag redan nu att kort nämna vilka professionella rådgivare som kan komma ifråga. Flera av nedan nämnda rådgivare kommer att återkomma i framställningen nedan vid den genomgång av praxis på området som kommer att ske i kapitel 3 och 4. Jag vill emellertid poängtera att jag här inte gör anspråk på att ge en uttömmande uppräkningslista av berörda yrkesgrupper.

Av svensk praxis att döma tycks *revisorerna* vara den yrkesgrupp som oftast drabbas av stämning avseende rådgivaransvar. Genom sin granskning av ett företag får revisorn en långtgående insyn i företagets ekonomi, och blir därmed en naturlig rådgivare för bolaget. En annan grupp är *ekonomkonsulterna*, vilka sysslar med olika typer av ekonomisk rådgivning, exempelvis skatterådgivning.

I praxis något mindre frekvent förekommande är *advokater* och andra *jurister*. Vad gäller advokater bör nämnas att en överträdelse av god advokatsed¹² inte automatiskt innebär att en klient har rätt till skadestånd. Domstolarnas bedömning utgår från helt andra utgångspunkter än den professionella standard som Advokatsamfundets regler utgör.¹³

En annan yrkesgrupp som ofta är aktuell i sammanhanget är *mäklare* av olika slag, t.ex. *försäkrings-*, *fastighets-* och *fondmäklare*. Rättspraxis har också gett *värderingsmän* och *besiktningsmän* samt andra tekniska konsulter ett rådgivaransvar. Dessa råder sällan sina klienter att göra på ett visst sätt, men klienterna anlitar emellertid dessa konsulter för att få underlag för olika beslut.

¹⁰ Kleineman (1987) s. 529.

¹¹ Mer om råd förmedlade inom den professionella respektive privata sfären kommer att tas upp nedan i avsnitt 3.3.2.1.

¹² Dvs. överträdelse av de av Advokatsamfundet fastställda reglerna.

¹³ Gullefors, Björn: *Ansvar och skadestånd*. Näsviken 1999, s. 149. Att utgångspunkterna för bedömningen av om ansvar skall föreligga är olika för Advokatsamfundet och de allmänna domstolarna utesluter naturligtvis inte att bedömningen i många fall kan bli den samma.

Banker och andra *professionella kreditgivare* är ytterligare en grupp som träder i förbindelse med sina kunder i en rad olika yrkesroller. Ansvaret för denna grupp har diskuterats flitigt, framförallt ur konsumentsynvinkel. Diskussionen har rört en jämförelse av bankers ansvar för ekonomisk rådgivning med det ansvar som åvilar andra rådgivare, och huruvida bankernas ansvar bör vara mer omfattande i förhållande till konsumenter.¹⁴

Sammanfattningsvis kan sägas att det i samtliga ovannämnda fall handlar om ansvar för råd, upplysningar, sakkunnigutlåtanden och därmed jämförbar information, av rådgivare vilka alla sysslar med antingen juridisk, ekonomisk eller teknisk konsultation.

2.2 Kontraktsrättsliga aspekter

2.2.1 Immateriella tjänster

Ovan nämnda yrkesgruppers uppdrag präglas av att de i allmänhet gäller prestationer som inte är kopplade till fysiska föremål.¹⁵ Den professionella rådgivningen utgör sålunda till skillnad från tillverkning eller bearbetning av en sak, en *immateriell* prestation. Bestämningen av avtalstypen *immateriella tjänster*¹⁶ är negativ, då den anses omfatta uppdrag som inte är knutna till fysiska föremål.¹⁷ Parterna i ett avtal avseende immateriella tjänster benämns normalt uppdragsgivare¹⁸ respektive uppdragstagare¹⁹. Ibland används också de något äldre benämningarna huvudman respektive syssloman.²⁰

Allmänna avtalsrättsliga principer är tillämpliga på avtal om immateriella tjänster. Följaktligen krävs det inte ett skriftligt avtal för att en rådgivare skall anses ha ett bindande avtal med sin klient, vilket är betydelsefullt då de flesta avtal om

¹⁴ Diskussionen kommer inte närmare att tas upp i denna framställning, men en bra bild av debatten kan fås genom: Pålsson, Ann-Marie, Samuelsson, Per: "Banks ansvar vid ekonomisk rådgivning". I: *Svensk Juristtidning* 1999, s. 529-561. Lycke, Johan: "Banks ansvar vid placeringsrådgivning". I: *Svensk Juristtidning* 2000, s. 507-522 samt SOU 2000:29 *Starka konsumenter i en gränslös värld*.

¹⁵ En viss förvirring kan här uppkomma vad gäller exempelvis fastighetsmäklaren, vars uppdrag har en klar anknytning till fysiska föremål (fastigheter), men som ändå anses utföra ett immateriellt uppdrag. Jag menar att mäklaruppdragets huvuduppgift är åstadkommandet av kontakt mellan två presumtiva avtalsparter, och att han därför utför ett uppdrag som faller under bestämningen immateriellt uppdrag.

¹⁶ Det bör nämnas att begreppet inte är allmänt vedertaget i den juridiska doktrinen, men att det används av bland andra Jan Hellner (Hellner, Jan: *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt I häftet*. 2 uppl. Stockholm 1999, kap 7). Jan Kleineman benämner avtalstypen immateriella uppdrag (Kleineman (1987) s. 509).

¹⁷ Hellner *Speciell avtalsrätt II-1*, s. 200.

¹⁸ Benämns nedan även "rådförande" samt "klient".

¹⁹ Benämns nedan även "rådgivare".

²⁰ Hellner, *Speciell avtalsrätt II-1*, s. 200.

rådgivning inte är skriftliga.²¹ Utmärkande för själva partsrelationen är dess karaktär av *förtroendeförhållande* mellan parterna, vilket främst avser det förtroende uppdragsgivaren har för uppdragstagaren. Således kan relativt stränga krav ställas på uppdragstagarens omsorg och redlighet.²² Klienten måste kunna lita på uppdragstagarens sakkunskap och omdöme.

Immateriella tjänster kan delas upp i personliga uppdrag och företagsuppdrag. Vid ett personligt uppdrag skall en viss utpekad person utföra uppdraget (dock med viss möjlighet till delegering av en del av arbetet), medan det vid företagsuppdrag är själva företaget som står i förgrunden. Det är endast vid personliga uppdrag som avtalet har en utpräglad förtroendekaraktär.²³ Eftersom merparten av den professionella rådgivningen till sin karaktär är personliga uppdrag och gränsen mellan företagsuppdrag och personliga uppdrag är mycket obestämd, kommer någon åtskillnad mellan dessa inte att göras i denna framställning.

En enhetlig lagreglering för rådgivningsuppdrag saknas i svensk rätt. Två kategorier av mäklare har emellertid fått sitt ansvar relativt långtgående lagreglerat, nämligen fastighetsmäklare i Fastighetsmäklarlag (1995:400) och försäkringsmäklare i Lag (1989:508) om försäkringsmäklare.²⁴ Kleineman ställer sig tveksam till att tillämpa dessa lagregler analogt på andra rådgivarkategorier.²⁵ Vad gäller övriga rådgivare är doktrinen relativt oklar huruvida kommissionslagen²⁶ och lagen om handelsagentur²⁷ kan ge ledning genom analogisk tillämpning för avtal om professionell rådgivning. Hellner är mer öppen för analogier och menar att framförallt kommissionslagen ger uttryck för grundläggande principer i uppdragsförhållanden, medan Bengtsson synes stå för en mer restriktiv hållning i detta avseende.²⁸

²¹ Bengtsson, Bertil: *Särskilda avtalstyper I*. 2 uppl. Stockholm 1983, s. 151. Att märka är dock att fastighetsmäklare enligt Fastighetsmäklarlagen (1995:400) § 11 måste upprätta skriftliga avtal för sina uppdrag.

²² Bengtsson (1983) s. 150.

²³ Hellner, Speciell avtalsrätt II-1, s. 201-202.

²⁴ Nämnade lagar kommer att behandlas något mer utförligt nedan under 3.1.2.

²⁵ Kleineman (1998) s. 196.

²⁶ Lag (1914:45) om kommission.

²⁷ Lag (1991:351) om handelsagentur.

²⁸ Hellner, Speciell avtalsrätt II-1, s. 202-203, Bengtsson (1983) s. 172.

2.2.2 18 kap Handelsbalken om sysslomän

2.2.2.1 Tillämpligheten av 18 kap Handelsbalken på rådgivningsuppdrag

Reglerna i 18 kap HB om sysslomän är en kvarleva från 1734 års lag. Med syssloman avses en person som har uppdrag att företa rättshandlingar för annans räkning, ofta uppdrag att sköta annans ekonomiska eller rättsliga angelägenheter.²⁹ Sysslomannabegreppet är emellertid omstritt. Tiberg menar att sysslomannaskap numera vanligen avser immateriella uppdrag, såsom exempelvis en advokats, revisors, eller andra konsulter uppdrag. HB 18 kap är således enligt Tiberg tillämpligt på denna typ av uppdrag.³⁰ Bengtsson är emellertid mer tveksam till dess tillämpning på de immateriella uppdragen.³¹ Trots osäkerheten om huruvida rådgivningsuppdrag anses utgöra ett sysslomannaavtal, anses bestämmelserna i HB 18 kap i stora delar motsvara allmänna rättsgrundsatser.³²

Förutom bestämmelsen i HB 18:9 om preskription, vilken kommer att behandlas mer utförligt i 2.2.2.2, är främst HB 18:1 och 18:4 av intresse för rådgivaransvaret. Sysslomannen har enligt HB 18:1 en omsorgsplikt gentemot sin uppdragsgivare. Uppdraget skall utföras med omsorg på avtalat sätt, vid risk att sysslomannen annars råkar ut för skadeståndspåföljd. Om sysslomannen mottagit medel eller egendom för huvudmannens räkning, är han skyldig att vårda dessa väl.

Om inte annat är avtalat, utgår skadestånd enligt HB 18:4 vid sysslomannens vållande. Vad som i det specifika fallet anses utgöra skäligen aktsamhet är liksom i andra kontraktsförhållanden beroende av i vilken egenskap sysslomannen ingått avtalet, varvid relativt stränga krav kan ställas på någon som exempelvis åtar sig ett juridiskt uppdrag.³³ Jag vill påstå att ett sådant strängt ansvar har sin grund i sysslomannens egenskap av förtroendeingivande yrkesmässig rådgivare.

Tillämpligheten av HB 18 kap på rådgivningsuppdrag torde på grund av oenigheten inom doktrinen, inte en gång för alla kunna fastslås. Enligt min mening bör bestämmelserna om omsorgsplikt (HB 18:1) och culpaansvar (HB 18:4) anses tillämpliga, då de motsvarar allmänna rättsgrundsatser. Om reglerna i HB 18 kap anses tillämpliga, får deras praktiska betydelse emellertid anses ha minskat på grund av speciallagstiftning för vissa rådgivare. Enligt principen om *lex specialis* torde därför HB 18 kap inte vara tillämpligt på exempelvis

²⁹ Bergström, Sture, Håstad, Torgny, Lindblom, Per Henrik, Rylander, Staffan: *Juridikens termer*. Stockholm 1993.

³⁰ Tiberg, Hugo: *Mellanmansrätt*. Stockholm 1997, s. 26.

³¹ Bengtsson (1983) s. 172.

³² Bengtsson (1983) s. 150, 172.

³³ Bengtsson (1983) s. 157-158.

fastighetsmäklare och försäkringsmäklare, i den mån dessa lagar innehåller mer speciella och preciserade regler.

2.2.2.2 Särskilt om preskription enligt Handelsbalken 18 kap 9 §

Frågan huruvida en rådgivare skall anses vara en uppdragstagare som faller under reglerna för sysslomän i HB 18 kap eller skall vara att anse som en annan typ av uppdragstagare, är av särskild betydelse ifråga om preskription av ett eventuellt skadeståndsanspråk. Handelsbalkens 18:e kapitel innehåller nämligen en särskild preskriptionsbestämmelse i 9 § som stadgar att talan mot en uppdragstagare måste väckas inom ett år från det att uppdragstagaren avlämnat slutredovisning (i samband med att uppdraget avslutas). Denna ettåriga preskriptionsregel skall jämföras med den allmänna tioåriga preskription som stadgas i PreskL 2 §.³⁴ En ytterligare skillnad mellan de två preskriptionsbestämmelserna är vad som krävs för att preskriptionsavbrott skall anses ha ägt rum. Enligt reglerna för sysslomän i HB 18 kap kan preskriptionen endast brytas genom att talan väcks i domstol, medan det enligt PreskL är tillräckligt att uppdragstagaren får ett privat skriftligt krav eller erinran (PreskL 5 §). Följaktligen är den praktiska betydelsen av huruvida en rådgivares uppdrag skall anses falla under bestämmelserna i HB 18 kap särskilt stor.³⁵ Av denna anledning finner jag det relevant att uppehålla mig något vid denna fråga. Rättsläget vad gäller tillämpligheten av preskriptionsregeln i HB 18:9 vid rådgivningsuppdrag är synnerligen oklart. Doktrinen på området synes inte heller ha tagit någon slutgiltig ställning i frågan.

Det finns stöd dels i doktrinen och dels i praxis för antagandet att ett uppdrag måste innefatta anförtroende av tillgångar för att preskriptionsbestämmelsen i HB 18:9 skall bli tillämplig.³⁶ Enligt ett relativt nyligen avgjort hovrättsfall³⁷ skall emellertid sysslomannen inte behöva ha tagit emot några medel av uppdragsgivaren för att preskriptionsbestämmelsen skall bli tillämplig. Avgörande för tillämpligheten av preskriptionsbestämmelsen i HB 18:9 synes istället vara att det är fråga om ett sysslomannauppdrag, samt att sysslomannen skall efter utfört uppdrag ha lämnat redovisning för uppdraget.³⁸ Detta bekräftades av Högsta

³⁴ Det bör nämnas att frågan om tillämpligheten av PreskL resp. HB 18 kap inte blir aktuell om det för visst uppdragsförhållande finns uttryckliga bestämmelser om preskription. Detta gäller enligt principen om *lex specialis*. Exempelvis är preskriptionstiden för talan mot revisor för skadestånd enligt ABL 15 kap 13 § p.5, fem år.

³⁵ En tillämpning av HB 18:9 omfattar emellertid inte ett eventuellt skadeståndsanspråk på grund av brott som uppdragsgivaren kan ha på sysslomannen, t.ex. förskingring eller trolöshet mot huvudman. Bengtsson (1983) s. 167.

³⁶ Lindskog, Stefan: *Preskription. Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid*. Stockholm 1990, s. 165, Tiberg, (1997) s. 32, samt NJA 1992 s. 16.

³⁷ Mål nr T 2125-99 meddelad 2000-03-13. Hovrätten hänvisade till Hellners argumentation i samband med NJA 1966 s. 54, att det ofta är en tillfällighet huruvida uppdragstagaren mottar medel eller ej, och att en sådan tillfällighet inte bör vara avgörande för tillämpligheten av preskriptionsregeln. Se Hellner, Speciell avtalsrätt II-1 s. 220, 222.

³⁸ Det viktiga är att han de facto lämnat redovisning och inte att han varit skyldig att lämna sådan.

domstolen i NJA 2000 s. 31. I fallet konstaterades att fastighetsmäklare skall anses vara sysslomän då de handlar på uppdrag av en säljare eller en köpare av en fastighet. Mäklaren i det aktuella fallet ansågs dock inte ha avgivit någon slutredovisning, varför det aktuella skadeståndskravet för oaktsamma råd och upplysningar i samband med uppdraget inte ansågs preskriberat enligt HB18:9, utan var att bedöma enligt PreskL.³⁹

Sammanfattningsvis menar jag att rättsläget inte kan fastställas en gång för alla, såtillvida att antingen HB 18:9 eller PreskL kan sägas gälla i alla rådgivningssituationer. Utgångspunkten för en bedömning av vilken preskriptionsregel som gäller i det enskilda fallet torde vara att fastställa huruvida uppdraget kan anses utgöra ett sysslomannaskap som faller under tillämpningen av HB 18 kap. Enligt NJA 2000 s. 31 faller fastighetsmäklare under denna definition, vilket emellertid betyder att långt ifrån alla rådgivare skall bedömas som sysslomän. Tillämplig preskriptionstid torde sålunda få fastställas från fall till fall.⁴⁰

2.2.3 Uppdragstagarens skyldigheter

Alla professionella rådgivare är som nämnts ovan uppdragstagare. Oberoende av om sysslomannareglerna i HB 18 kap anses tillämpliga eller ej, åvilar en *omsorgsplikt* samtliga rådgivare. Denna plikt innebär att rådgivaren har en allmän skyldighet att visa omsorg vid fullgörandet av uppdraget.⁴¹ Den som anlitar någon för rådgivning måste ha förtroende för rådgivaren. Det för rådgivningssituationen karakteristiska förtroendeförhållandet torde vara grunden för att rådgivaren om han brister i sin omsorgsplikt kan råka ut för skadeståndspåföljd.

Omsorgsplikten utgör en sammanfattande beteckning på ett antal olika förpliktelser. Vilka förpliktelser som åligger en viss rådgivare är beroende av bland annat yrkestillhörighet samt andra faktorer för det specifika fallet.⁴² Huruvida rådgivaren varit oaktsam eller inte avgörs efter det att man bestämt vilka förpliktelser rådgivaren haft i det enskilda fallet.⁴³ Jag vill emellertid påstå att det finns en del förpliktelser som är av mer generell art, och som kan sägas vara gemensamma för alla typer av professionella rådgivare. Dessa mer allmänna förpliktelser skulle då utgöra en generell ansvarsbas i alla professionella rådgivares omsorgsplikt.

³⁹ Avgörande synes sålunda ofta vara huruvida slutredovisning i ordets fulla bemärkelse avgivits. För vidare läsning om innebörden och omfattningen av en sådan slutredovisning se t.ex. Lindskog (1990) 165-169, Hellner, Speciell avtalsrätt II-1, s. 220-222, NJA 2000 s. 31, Bengtsson (1983) s. 166-167.

⁴⁰ Rättspolitiska argument om rättssäkerhet och konsumentskydd kan framföras mot de stora skillnaderna i preskriptionstid. Det torde dock vara en uppgift för lagstiftaren att ta ställning till om den kortare preskriptionstiden i HB 18:9 är motiverad eller om det behövs lagändringar.

⁴¹ Hellner, Speciell avtalsrätt II-1, s. 206.

⁴² Bengtsson (1983) s. 157-159.

⁴³ Samuelsson, Morten, Søgaaard, Kjeld: *Rådgivereansvaret*. Köpenhamn 1993, s. 113.

Rådgivaren har för det första ett s.k. *informationsansvar*. Detta avser de krav som bör kunna ställas på rådgivaren vad avser dennes förmåga att på ett för den rådfrågande parten begripligt sätt förklara den aktuella informationen. Härvid bör en viss pedagogisk färdighet kunna krävas av rådgivaren. Den andra delen av ansvarsbasen består av ett *metodansvar*. Rådgivaren är skyldig att basera sitt råd och den information han lämnar på ett material som är framtaget med hjälp av en för professionen lämplig metod. Metoden baserar sig på vissa speciella normer eller yrkesprinciper som är olika för varje profession.⁴⁴ Välkända sådana normer är exempelvis de principer som ligger till grund för god advokatsed för advokater samt god revisorssed för revisorer. Såväl informationsansvaret som metodansvaret får sägas vara en del av de skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarna för professionella rådgivare, och kommer att behandlas mer utförligt nedan under 4.3.1.1 och 4.3.1.2.

⁴⁴ Kleineman (1998) s. 188-190.

3 Skadeståndsansvar för råd och upplysningar

3.1 Ansvar för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden – Skadeståndslagen 2 kap 4 §

I Skadeståndslagens 1 kap 1 § stadgas att bestämmelserna i denna lag skall tillämpas ”om ej annat är särskilt föreskrivet eller föranledes av avtal eller i övrigt följer av regler om skadestånd i avtalsförhållanden”. Skadeståndslagen är således subsidiär och dispositiv. Följaktligen blir SkL tillämplig om det saknas en kontraktsrättslig relation mellan parterna eller om det saknas skadeståndsbestämmelser i ett förefintligt kontrakt eller i speciallagar.

Den rena förmögenhetsskadan är som tidigare nämnts den för rådgivningssituationen mest förekommande skadan. I svensk rätt är huvudregeln enligt SkL 2 kap 4 § att ren förmögenhetsskada⁴⁵ leder till skadeståndsskyldighet om den vållats genom brott.⁴⁶ Denna regel benämner Kleineman spärrregeln, då den i utomobligatoriska förhållanden utgör en spärr mot ansvar för ren förmögenhetsskada annat än vid brott. Det fanns länge en rädsla för att låta en skada orsakad av psykisk påverkan på det mänskliga beteendet, såsom rådgivning, vara ersättningsgill. Denna inställning medförde att det länge rådde en nästan fullständig immunitet mot ansvar för rena förmögenhetsskador hänförliga till rådgivning och annan informationsförmedling, så länge skadorna inte kunde hänföras till ett kontraktsåtagande.⁴⁷ År 1999 trädde emellertid en ny bestämmelse i SkL 3:3 ikraft.⁴⁸ Denna stadgar om skyldighet för stat och kommun att ersätta ren förmögenhetsskada som uppstått då någon förlitat sig på av det allmänna lämnade felaktiga upplysningar eller råd. Vårt ekonomiska system anförs ofta som rättspolitisk grund för att vidmakthålla kravet på brott eller myndighetsutövning för att ansvar skall utgå. Med den fria konkurrensen följer här

⁴⁵ Detta definieras i SkL 2:1 som ekonomisk skada utan samband med att någon lider person- eller sakskada. För en närmare förklaring av detta begrepp hänvisas till den allmänna skadeståndsrättsliga litteraturen, exempelvis: Hellner, Jan, Johansson, Svante: *Skadeståndsrätt*. 6 uppl. Stockholm 2000, s. 66-67, Nordenson, Ulf, Bengtsson, Bertil, Strömbäck, Erland: *Skadestånd*. 2 uppl. Stockholm 1976, s. 88-89.

⁴⁶ Det bör i detta sammanhang nämnas att skadestånd vid brott alltid kan utgå, dvs. oberoende av om partsrelationen är av utomobligatorisk, kontraktuell eller kvasikontraktuell natur. Kleineman (1987) s. 417.

⁴⁷ Kleineman (1987) s. 418. Den restriktiva hållningen till denna typ av skador torde även ha haft samband med yttrandefriheten. Det fria åsiktsutbytet skulle påverkas negativt om risken för skadeståndsansvar för spridandet av osanningar var överhängande. Samma argument kan framföras även i dag med tanke på den omedelbarhet och snabbhet som finns i dagens kommunikationsförmedling.

⁴⁸ Införd genom lag 1998:715.

vissa acceptabla skaderisker som drabbar den som inte klarar den fria marknadens konkurrensförhållanden. Ansvar skulle utan denna begränsning bli alltför omfattande och följaktligen medföra oönskade störningar i det ekonomiska livet.⁴⁹

Att bestämmelsen i SkL 2:4 uppfattats som en spärregel har sannolikt att göra med att den tolkats *e contrario* och därmed kommit att förstås som en nästintill absolut avgränsning av ansvarsområdet. Ren förmögenhetsskada skulle följaktligen inte vara ersättningsgill såvida det inte finns ett avtal eller skadan har orsakats genom brott eller av en myndighet. Redan vid skadeståndslagens tillkomst gjorde departementschefen emellertid i propositionen till denna lag ett intressant uttalande beträffande de avtalsrättsliga skadestandsreglerna.

*”Regler eller grundsatser av detta slag kan ha en ... verkan också i situationer där något avtal inte föreligger men som uppvisar kontraktliknande drag.”*⁵⁰

Då skadestånd i kontraktsförhållanden normalt utgår vid vållande, framträder skillnaden tydligt mellan detta ansvar och ansvaret enligt SkL 2:4 för utomobligatoriska förhållanden. En möjlighet att ”kvalificera” rättsförhållandet mellan skadevällaren och den skadelidande som kontraktsrättsligt eller kontraktliknande gör därför att ersättning för rena förmögenhetsskador i större utsträckning kan utgå. En sådan utveckling verkade för departementschefen inte heller vara utesluten, utan kanske rent av förväntad. Han anför vidare i propositionen:

*”Den nya lagstiftningen är inte avsedd att vare sig medföra någon ändring i gällande rätt eller utgöra hinder för en rättsutveckling genom praxis i riktning mot ett vidgat ansvar för ren förmögenhetsskada.”*⁵¹

Av propositionsuttalandet följer att lagstiftaren utgått från att tidigare rättspraxis skulle komma att gälla efter det att SkL trätt i kraft. Detta samtidigt som ansvaret för ren förmögenhetsskada, oberoende av tidigare praxis, skulle kunna utvidgas genom ny rättspraxis. Detta kommer att behandlas bl.a. nedan under avsnitt 3.2. Jag menar att utvecklingen på området kan ses som naturlig då en synnerligen sträng tillämpning av SkL 2:4 på det utomkontraktuella området, skulle kunna leda till att ersättningsrätten för den skadelidande blev en fråga om ”allt-eller-intet”. I avsaknad av ett klart kontraktsbegrepp med en tydlig skiljelinje i förhållande till det utomobligatoriska området, skulle den skadelidande vara helt beroende av på vilken sida av denna skiljelinje partsförhållandet placerades. Visserligen är den skadelidandes rätt till ersättning fortfarande beroende av hur partsförhållandet mellan honom och skadevällaren karakteriseras, men möjligheten till något av en gråzon mellan allt eller intet torde ha ökat hans möjligheter till ersättning.

⁴⁹ Samuelsson, Per: *Information och ansvar*. Stockholm 1991, s. 267.

⁵⁰ Prop. 1972:5 s. 448.

⁵¹ Prop. 1972:5 s. 568.

Sammanfattningsvis blir således SkL 2:4 inte tillämplig om ett kontrakt kan sägas föreligga mellan skadevällare och skadelidande, eller om förhållandet är föremål för ett speciallagreglerat rådgivaransvar.⁵² Skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada vid icke straffbart beteende kommer att behandlas mer utförligt här nedan under kapitel 3.2.

3.2 Skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada vid icke straffbart beteende

3.2.1 Kort om det lagstadgade rådgivaransvaret

Fastighetsmäklare och försäkringsmäklare är två kategorier av rådgivare som lagstiftaren gett ett relativt långtgående rådgivaransvar. En mäklares uppdrag går ut på att åstadkomma kontakt mellan två presumtiva avtalsparter, för att sedan försöka se till att kontrakt kommer till stånd. Yrkeskategorin får ofta brottas med svårigheten att ha skyldigheter gentemot mer än en part.

Fastighetsmäklarlagen (1995:400) är tvingande endast till förmån för konsumenter och omfattar inte sådan fastighetsförmedling som inte är att betrakta som yrkesmässig (1 och 4 §§ FML). Mäklaren har att utföra sitt uppdrag omsorgsfullt och att iaktta god fastighetsmäklarsed samt tillvarata såväl säljarens som köparens intresse (12 § FML). Vidare åligger det fastighetsmäklaren att

”... i den mån god fastighetsmäklarsed kräver det, ge köpare och säljare de råd och upplysningar som dessa kan behöva om fastigheten och andra förhållanden som har samband med överlåtelsen. Mäklaren skall verka för att säljaren före överlåtelsen lämnar de uppgifter om fastigheten som kan antas vara av betydelse för köparen, liksom köparen före förvärvet undersöker eller låter undersöka fastigheten.”⁵³

Om fastighetsmäklaren uppsåtligt eller av oaktsamhet åsidosätter någon av de skyldigheter som åvilar honom enligt fastighetsmäklarlagen 11-19 §§ skall han ersätta den skada som till följd härav drabbar köparen eller säljaren. Praxis har visat att HD ser strängt på de skyldigheter som följer av lagen.⁵⁴

Lagen om försäkringsmäklare (1989:508) tillkom för att reglera en form av verksamhet som tidigare inte förekommit i Sverige. Försäkringsmäklare förmedlar yrkesmässigt försäkringar till olika uppdragsgivare från flera från varandra fristående försäkringsgivare (1 §). Enligt 13 § försäkringsmäklarlagen skall mäklaren bl.a.

⁵² SkL 2:4 kan naturligtvis bli tillämplig om det i dessa situationer begåtts ett brott.

⁵³ FML 16 §.

⁵⁴ Se exempelvis NJA 1997 s. 65, NJA 1997 s 127 I.

”... utföra sitt uppdrag omsorgsfullt och med iakttagande av god försäkringsmäklarsed. ... Försäkringsmäklaren skall ... klarlägga uppdragsgivarens behov av försäkring och, i förekommande fall, tjänster i samband med sparande samt föreslå lämpliga lösningar.”

Ett uppsåtligt eller oaktsamt åsidosättande av de återgivna skyldigheterna leder till skadeståndsskyldighet för försäkringsmäklaren. HD konstaterade i ett fall som bl.a. gällde följderna av att en brandförsäkringspremie inte hade erlagts i tid, att det i en försäkringsmäklares uppdrag ligger en allmän rådgivnings- och upplysningsskyldighet.⁵⁵

Frågan är om bestämmelserna i ovan nämnda lagar enbart skall anses utgöra *lex specialis* eller om de dessutom kan användas analogt på andra typer av mäklare, eller till och med appliceras även på andra typer av rådgivare. Analogier kan vara ett sätt att komma bort från den rigiditet som spärregeln i SkL 2:4 för med sig. Eftersom nämnda lagar trots allt är specialregleringar, vilka inte är avsedda att få en allmän tillämpning har HD dock istället använt sig av möjligheten att konstruera kontraktliknande förhållanden (se nedan under 3.2.3).

3.2.2 Ansvar i rena kontraktförhållanden

Inom den kontraktuella skadeståndsrätten finns inga spärregler mot ansvar för rena förmögenhetsskador. Istället anses den som inte är förnuftig nog att friskriva sig⁵⁶, i princip vara skyldig att bära ansvar för sitt handlande såvida de allmänna skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningarna⁵⁷ är uppfyllda.⁵⁸ Det finns emellertid inom kontraktsrätten inte någon allmän lagregel om ansvar för vårdslöst orsakande av rena förmögenhetsskador, varför allmänna kontraktsrättsliga principer får anses tillämpliga.⁵⁹

När information förvärvas genom ett immateriellt uppdrag föreligger ett kontraktförhållande och ansvaret får följaktligen grundas på kontraktsrättsliga principer. En sådan princip är att ett strikt ansvar inträder vid uttryckliga garantiutfästelser.⁶⁰ Jag vill påstå att rådgivaren i ett kontraktförhållande kan ha givit utfästelser eller framhållit sakuppgifter på ett sådant sätt att han kan anses ha tagit på sig en ökad risk. En sådan av rådgivaren avgiven garantiförsäkran är ägnad att väcka tillit hos motparten. Tilliten kan bidra till att motparten i förlitan på den information han erhållit, inte anser det påkallat att införskaffa råd och upplysningar på annat håll. Det ter sig då naturligt att rådgivaren ansvarar utan att man tar ställning till om han förfarit oaktsamt eller inte.

⁵⁵ NJA 1992 s. 782.

⁵⁶ Friskrivningar kommer att behandlas nedan i kapitel 5.

⁵⁷ En genomgång av dessa kommer att ske nedan i kapitel 4.

⁵⁸ Kleineman (1987) s. 419.

⁵⁹ Kleineman (1987) s. 424. I sammanhanget kan påpekas att ogiltighetsreglerna i avtalslagen 28-31 §§ samt 33 § enbart tar sikte på uppsåtligt handlande.

⁶⁰ Hellner, Jan: *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt 2 häftet*. 2 uppl. Stockholm 1993, s. 192.

I avsaknad av en uttrycklig garantiutfästelse kan ett vilseledande ofta vara ett resultat av ett oaktsamt beteende. Culpabedömningen vid immateriella tjänster är komplicerad då det inte finns någon allmän norm som kan bistå bedömningen. Bedömningen får ofta individualiseras och det är därmed sällan möjligt att gå utanför den berörda yrkesgruppens aktsamhetsnormer vid culpabedömningen.⁶¹ Den befogade tillitens betydelse för culpabedömningen kommer att behandlas nedan under 3.3.4 samt 4.3.

De ovan nämnda skadeståndsprinciperna inom kontraktsrätten innebär att ett relativt omfattande ansvar för rena förmögenhetsskador kan göras gällande. Detta förutsätter dock att ett kontraktsförhållande kan anses föreligga mellan skadevållare och skadelidande. Svensk rätt uppställer emellertid inte bortsett från allmänna avtalsrättsliga regler några särskilda krav eller villkor för att ett sådant kontraktsförhållande skall anses vara för handen. Rådgivningsavtalet kan således ingås utan att några formkrav behöver iakttas. Vanligen föregås inte heller professionella råd av formella avtal.

Det skulle här föra för långt att redogöra för hur och när ett uppdragsavtal i allmänhet sluts, men NJA 1992 s. 243 är ett belysande fall som kan verka som lämplig utgångspunkt för när ett rådgivningsavtal skall anses vara för handen. Målet rörde en revisors skadeståndsansvar på grund av bristande rådgivning avseende en affärs skattekonsekvenser. En kvinna kom efter sin makes bortgång att överta samtliga aktier i ett bolag. Revisorn hade under ett tjugotal år varit såväl bolagets som makarnas personliga rådgivare. Han fortsatte som revisor i bolaget även efter det att änkan övertagit aktierna. Änkan beslöt sig för att sälja sina aktier, varvid hon samrådde med revisorn. Försäljningen medförde vissa för änkan oväntade skattekonsekvenser och hon sökte därför ersättning av revisorn som hon uppfattade som sin uppdragstagare och rådgivare vid försäljningen. Revisorn förnekade både att han hade haft uppdrag att företräda änkan vid aktieförsäljning och vid skatterådgivning. HD gjorde i fallet följande uttalande:

”Det är tydligt att [änkan] uppfattade [revisorn] som sin ekonomiske rådgivare i affären. Hon har också haft goda skäl för sin uppfattning med tanke på [revisorns] mångåriga engagemang som revisor i bolaget och som biträde i familjens deklarationsfrågor. ... Det kan inte ha undgått [revisorn] – som på intet sätt synes ha markerat en annan mening – att [änkan], vilken enligt vad utredningen visar ej biträdades från annat håll, såg [revisorn] som sin ekonomiska rådgivare i aktieaffären. Vid sådana förhållanden måste anses ha uppkommit ett uppdragsförhållande mellan [änkan] och [revisorn].”⁶²

Jag menar att rättsfallet tyder på att det för att ett rådgivningsuppdrag skall vara för handen är tillräckligt att klienten (mottagaren av råden) uppfattade att ett dylikt förhållande förelåg, och att rådgivaren var medveten om denna uppfattning, men trots detta inte tog klienten ur villfarelsen. I fallet ansågs sålunda ett kontraktsförhållande föreligga. Enligt min mening uppträdde revisorn under en

⁶¹ Kleineman (1987) s. 513.

⁶² NJA 1992 s. 243 (s. 255).

längre tid som om ett kontraktsförhållande förelåg, varför avtal kan sägas ha uppkommit genom realhandlande. Det finns emellertid fall där ett kontraktsförhållande inte kan sägas ha uppkommit, utan där partsförhållandet istället karakteriseras som kontraktsliknande. Detta kommer nu att behandlas i följande avsnitt

3.2.3 Kontraktsliknande förhållanden

I många rådgivningssituationer befinner vi oss på ett område där det vilseledande som orsakat skadan varken står i samband med ett kontraktsåtagande eller en kontraktutfästelse. Relationen kan kanske inte heller anses utgöra ett kontrakt med hänvisning till passivitet, konkludent handlande eller realhandlande.⁶³ Skillnaden i förhållande till det kontraktsförhållande som ansågs föreligga i det nyss beskrivna fallet NJA 1992 s. 243 kan kanske anses hårfin. Vad som skiljer de båda situationerna åt, är emellertid att de kontraktsliknande förhållandena (beskrivs ofta med lokutionen kvasikontraktuella förhållanden) är konstruerade så att kontraktsgrensarna förflyttats så att en utomkontraktsrättslig situation behandlas som om den vore kontraktsrättslig.⁶⁴ Fallet med änkan och revisorn (NJA 1992 s. 243) har emellertid en egen kontraktsrättslig grund baserad på den avtalsrättsliga principen om realhandlande.

Departmentschefens uttalande i skadeståndslagens förarbeten om situationer som uppvisar kontraktsliknande drag (återgivet ovan under 3.1) torde ha haft en legitimerande verkan på rättsutvecklingen för kontraktsliknande förhållanden. För rådgivaransvarets del innebär en konstruktion av ett sådant kontraktsliknande förhållande att det blir möjligt att erhålla skadestånd för ren förmögenhetsskada vid icke straffbart beteende, utan att uttryckligen behöva åsidosätta SkL 2:4. Ansvar för rena förmögenhetsskador kan alltså vidgas i en betydande omfattning om förhållandet mellan skadevällare och skadelidande kan kvalificeras som i vart fall kontraktsliknande. Det synes vara så att i de fall domstolarna anser ett ersättningsanspråk för en liden ren förmögenhetsskada vara berättigat, men inte kan eller vill utvidga praxis i en ansvarsskärpande riktning avseende utomobligatoriska förhållanden, domstolarna klassar förhållandet mellan skadevällare och skadelidande som ”kontraktsliknande”.

Ett känt fall där ett kontraktsliknande förhållande ansågs föreligga är NJA 1980 s. 383 (Ackordcentralen). Såsom god man upprättade en direktör här en bouppteckning för ett aktiebolag. Bouppteckningen blev på grund av hans oaktsamhet felaktig. Ackordcentralen träffade därefter en överenskommelse med en utanför ackordsförfarandet stående person om att denne skulle garantera ett visst ackord för bolaget. Garanten förde sedan talan mot Ackordcentralen om ersättning för den skada han lidit till följd av felaktigheterna i bouppteckningen.

⁶³ Adlercreutz, Axel: *Avtalsrätt I*. 10 uppl. Lund 1995, s. 74-75, 80-82.

⁶⁴ Grönfors Kurt, *Avtalsgrundande rättsfakta*. Stockholm 1993, s. 98.

Skadeståndstalan bifölls. HD:s majoritet konstaterade att den som upprättade bouppteckningen "... måste ... ha haft klart för sig att [garantens] utfästelse var i väsentlig grad baserad på den tilltro..." som denne ansåg sig kunna fästa till bouppteckningen.⁶⁵ Jag vill utan att gå in mer i detalj i rättsfallet, med detta belysa när ett kontraktsliknande förhållande kan anses föreligga.

Flertalet av de ansvarssituationer som kan beskrivas som kontraktsliknande synes stå i samband med professionella yrkesutövares verksamhet och då i första hand sådana som i sina klientkontakter kommer i beröring med klientens motpart.⁶⁶ För rådgivaransvaret relevanta kontraktsliknande förhållanden kan här följaktligen anses föreligga vid värderingsintyg, äkthetsintyg, solvensintyg samt sakkunnigutlåtanden. Det är här fråga om fall där rådgivaren utformat någon form av handling som han kan räkna med visas upp för utomstående part. Yrkesutövarens funktion och ställning bygger i dessa fall på att dennes åtgärder inger förtroende. Av denna anledning borde han inse att av honom förmedlad information, om den är felaktig, kan leda till en disposition vilken i sin tur kan åsamka annan ren förmögenhetsskada.⁶⁷ Ett för kontraktsliknande förhållande belysande fall är det s.k. Kone-fallet⁶⁸, vilket kommer att behandlas nedan under 3.2.3.1.

Jag menar att rättsutvecklingen vad gäller rådgivaransvar på området för kvasikontraktuella förhållanden i viss mån har hindrat att den skadelidandes rätt till ersättning blir en fråga om "allt eller intet". Ett rättsläge med klara och starka skiljelinjer mellan det utomkontraktuella områdets spärregel och det inomkontraktuella vållandeansvaret kan ge ett sådant resultat. Skillnaden kan bli allt eller intet beroende på om skadevällaren gjort en kontraktsutfästelse eller ej. Vad den senaste rättsutvecklingen kan sägas ha gjort är att göra denna gräns mer flytande, vilket kan påstås vara till fördel för de skadelidande men minska rättssäkerheten (förutsägbarheten) för skadevällaren.⁶⁹

3.2.3.1 Ansvar gentemot annan än kontraktspart

För skada som annan än den egentlige kontraktsparten dvs. tredje man lider, gäller det utomobligatoriska ansvaret enligt skadeståndslagen om inget annat avtalats.⁷⁰ Skadeståndslagen 2 kap 4 § uppställer som tidigare nämnts emellertid krav på brottslig handling för att skadestånd för ren förmögenhetsskada skall utgå. Genom att använda sig av möjligheten att karakterisera förhållandet mellan

⁶⁵ NJA 1980 s. 383 (s. 396).

⁶⁶ Kleineman (1987) s. 463.

⁶⁷ Kleineman (1987) s. 443.

⁶⁸ NJA 1987 s. 692.

⁶⁹ Samma utveckling kan sägas ha skett på området för det allmännas ansvar vad gäller felaktiga råd och upplysningar. Genom den nya bestämmelsen i SkL 3:3 har även på detta område en situation som länge präglades av "allt eller intet" undvikits, genom att kravet på myndighetsutövning tagits bort.

⁷⁰ Hellner (2000) s. 78.

rådgivaren och tredje man som kontraktliknande, kan ersättning till tredje man för ren förmögenhetsskada utgå. En sådan konstruktion innebär följaktligen att ansvar gentemot annan än kontraktspart dvs. ett utomkontraktuellt ansvar, efter att partsrelationen hänförs till den kontraktliknande sfären, bedöms som ett inomkontraktuellt ansvar.⁷¹

Det s.k. Kone-fallet – NJA 1987 s. 692 – rör värderingsmäns skadeståndsansvar och lämnar en fingervisning om skadeståndansvaret för ren förmögenhetsskada mot tredje man.⁷² I fallet hade en värderingsman på uppdrag av en fastighetsägare, åtagit sig att göra en värdering av en fastighet. Fastighetens värde blev av värderingsmannen uppskattat till ett alltför högt belopp. Marken var enligt värderingsmannen planlagd för bebyggelse. I verkligheten visade det sig emellertid att marken var belagd med byggförbud. En kreditgivare förlitade sig på värderingen i intyget och lånade med denna som underlag ut pengar till fastighetens ägare med säkerhet i fastigheten. Då fastighetsägaren inte kunde betala av lånet kom kreditgivaren (tredje man) att sakna säkerhet i fastigheten, och led därmed ren förmögenhetsskada.

HD var försiktig med begreppsbestämningen, men uttalade angående den kontraktliknande relationen mellan skadevållaren och skadelidande följande:

”För värderingsmannen måste det stå klart att intyget kan komma till användning för skilda ändamål och av flera personer. Att annan än uppdragsgivaren fäster avseende vid ett värderingsintyg är ofrånkomligt. En ordning att intygsgivaren endast ansvarar mot sin uppdragsgivare för med sig åtskilliga dubbelvärderingar utan någon egentlig fördel för fastighets- eller kreditmarknaden.”⁷³

HD godtog här att skadeståndansvaret inte borde begränsas till skada som uppdragsgivaren lidit utan även omfatta skada som åsamkats tredje man. Slutligen anförde HD följande slutsats:

”Övervägande skäl talar för att den som med fog satt sin tillit till ett värderingsintyg inte skall bära följderna av en skada som ytterst beror på att intygsgivaren förfarit vårdslöst. Skadeståndansvaret för den som yrkesmässigt åtar sig fastighetsvärderingar bör alltså i regel inte begränsas till skada som uppdragsgivaren lidit utan omfattar också skada som åsamkats tredje man, såvida inte förbehåll om frihet från sådant ansvar gjorts i intyget.”⁷⁴

Vi befinner oss här på ett område där något egentligt avtal enligt avtalslagens regler om anbud och accept inte kommit till stånd, och där avgivandet av det felaktiga eller vilseledande utlåtandet inte anses straffbart. HD hänför därför

⁷¹ Om begreppsbildningen ansvar gentemot annan än kontraktspart samt utom- respektive inomobligatoriskt ansvar hänvisas till en mer utförlig diskussion under avsnitt 3.3.1 samt i kapitel 5.

⁷² Se även NJA 1996 s. 700 där en konkursförvaltare blev skadeståndsskyldig mot tredje man. En annan grupp av vilseledandefall då vilseledandet och skadan inte drabbar samma rättssubjekt är de s.k. testamentsfallen, se Kleineman (1987) s. 553.

⁷³ NJA 1987 s. 692 (s. 703).

⁷⁴ NJA 1987 s. 692 (s. 703).

ansvaret till kontraktssfären genom en bedömning att den faktiska tilliten i fallet var befogad. Det faktum att det här handlar om en expert med professionella kunskaper i värderingsfrågor så att han yrkesmässigt kan tillhandahålla uppgifter om fastighetens värde, är ägnat att skapa tillit hos tredje man (kreditgivaren). Enligt min mening intar en dylik expert en förtroendegivande position och har då att räkna med att den av honom avgivna informationen i intyget kan tänkas ligga till grund för ekonomiska dispositioner, vilka till sin storlek bestäms av värderingsobjektets omsättningsvärde.

Vid tillitsbedömningen skall även beaktas huruvida värderingsmannen var bekant med intygets "end and aim", dvs. i vilka situationer som intyget kan komma att användas, samt vilken typ av användare som kan komma ifråga.⁷⁵ Av fallet följer att den befogade tilliten är av grundläggande betydelse för fastställandet av när ett rättsförhållande av kontraktliknande karaktär skall uppstå. Tillitsprövningen i det aktuella fallet får betraktas som "objektiv" i den meningen att prövningen tar sikte på handlingens art. Den skadelidande har sålunda endast att motivera att det normalt sett anses befogat att lita på en handling av ifrågavarande slag och inte vad han faktiskt uppfattat.⁷⁶

Frågan om och i så fall i vad mån Kone-fallet och annan praxis skall utveckla rådgivaransvaret i ansvarsskärpande riktning, och inte minst vilka kriterier som skall vara vägledande för en sådan ansvarsskärpning synes inte ha något givet svar. Enligt min mening är Kone-fallet ett viktigt rättsfall vad gäller värderingsintyg avgivet av den som yrkesmässigt åtar sig värdering beträffande fast egendom, men kan knappast betraktas som ett banbrytande fall för alla professionella rådgivare. Smiciklas menar också att man inte bör dra alltför omfattande slutsatser av rättsfallet, som i princip endast bör omfatta värderingsintyg för fast egendom.⁷⁷ Jag vill emellertid påstå att domen i viss mån torde kunna tillämpas på andra fall av rådgivning, framförallt vad gäller den tillitsbedömning som gjordes i fallet, även om viss försiktighet bör iaktas.

3.3 Tillitsläran och dess betydelse för rådgivaransvaret

3.3.1 Allmänt om tillitsbedömningen

Den tillitsteoretiska analysmetoden införs av Kleineman för att avgränsa de fall av ren förmögenhetsskada där ersättning utgår mot de fall där sådan ersättning inte utgår. Enligt Kleineman avser den tillitsteoretiska ansvarsprincipen att "... ge stadga och konsekvens vid såväl lagtolkning som rättsfallstolkning då fråga är om

⁷⁵ Kleineman (1987) s. 542-543.

⁷⁶ Samuelsson (1991) s. 270.

⁷⁷ Smiciklas, Martin: "Rådgivare har ansvar mot tredje man". I: *Balans* 12/88 s. 48.

utomkontraktuellt vilseledandeansvar.” [min kurs]⁷⁸ Jag vill här påpeka att vad Kleineman benämner utomkontraktuellt ansvar, till viss del omfattar vad jag i denna framställning betecknar som inomkontraktuellt ansvar, dvs. rena kontraktsförhållanden samt kvasikontraktuella förhållanden. Att som Kleineman beteckna ansvaret för rådgivning som utomkontraktuellt menar jag vara vilseledande, då det i utomkontraktuella förhållandena enligt SkL 2:4 krävs brottslig handling för att ansvar skall utgå. En benämning av ansvaret som vilande på inomkontraktuell grund, ger enligt min mening en bättre uppfattning om att det för att ansvar skall anses föreligga, är nödvändigt att konstatera ett kontraktsförhållande eller åtminstone ett kontraktsliknande förhållande. Detta trots att förhållandet i sistnämnda fall kan tyckas vara en ren konstruktion.

Den tillitsteoretiska analysmetoden består av en analys av den befogade faktiska tilliten, vilken fungerar som en begränsningsregel för skadeståndsansvaret.⁷⁹ Syftet med tillitsbedömningen är att utifrån den särskilda rådgivningssituationen bedöma huruvida i fallet föreliggande omständigheter kan anses vara så beskaffade att klienten haft fog för sin tillit. Omständigheter som är ägnade att skapa tillit hos klienten verkar i ansvarsförstärkande riktning. Mot de ansvarsförstärkande faktorerna ställs ansvarsmildrande faktorer som för rådgivarens skadeståndsansvar verkar i motsatt riktning. Kleineman benämner de sistnämnda immunitetsfaktorer.⁸⁰

Enligt min mening är begreppsbildningen emellertid något oklar, då begreppet immunitet talar för att ansvar i dessa fall i princip skulle vara uteslutet. Sådana fall ligger enligt min uppfattning långt från fall där vissa omständigheter endast verkar i ansvarslinrande riktning. För egen del kommer jag därför i denna framställning att skilja mellan å ena sidan immunitetsfaktorerna, vilka i princip utesluter ansvar, och å andra sidan de ansvarsförstärkande respektive ansvarsmildrande faktorerna. Jag vill även påstå att tillitsbedömningen kan användas såväl vid bedömningen av om ett rådgivningsförhållande uppkommit, som vid fastställandet av huruvida rådgivaren skall anses ha varit culpös eller ej.⁸¹

Man torde på goda grunder kunna se strängt på rådgivarens ansvar om mottagaren av råden med fog satt sin tillit till den förmedlade informationen. Således måste en bedömning av huruvida den skadelidande verkligen hyst tillit till

⁷⁸ Kleineman (1987) s. 420. Kleineman betonar i sin avhandling emellertid att den tillitsteoretiska ansvarsprincipen inte är den enda tänkbara. En alternativ metod att avgränsa ansvaret med är den s.k. normskyddsläran, dvs. ansvar för ren förmögenhetsskada då någon kränkt annans skyddade intresse. Kleineman finner det mindre lämpligt att utsträcka skadeståndsansvaret vid rena förmögenhetsskador med hjälp av denna lära. Anledningen härtill är att det i tveksamma fall kan leda till att domstolarna måste föra fristående rättspolitiska resonemang och därmed tvingas grunda sina beslut på långsökta härledningar. Jag instämmer här med Kleineman, då jag menar att en alltför långtgående rättspolitisk utveckling i praxis ökar rättsosäkerheten. Se vidare Kleineman (1987) s. 421, 287-303.

⁷⁹ Kleineman (1987) s. 467.

⁸⁰ Kleineman (1987) s. 421.

⁸¹ Mer om tillitens betydelse för culpabedömningen nedan under 3.3.4 samt 4.3.

den förmedlade informationen ske. Nedan under 3.3.2 samt 3.3.3 följer därför en närmare analys av olika faktorer som påverkar ansvaret, antingen i lindrande eller rent av befriande riktning, eller också i skärpande riktning.

3.3.2 Immunitetsfaktorer

3.3.2.1 Råd förmedlade inom den privata sfären

Rådgivaransvaret gäller primärt råd förmedlade inom den professionella sfären, och den som orsakat ren förmögenhetsskada genom rådgivning som förmedlats i sammanhang som normalt är hänförliga till privatlivets sfär, går som tidigare nämnts normalt fri från ansvar. Detta gäller även om den förmedlade informationen är vilseledande och även om den som förmedlat densamma varit vårdslös. Privata råd eller ”curbstone advices”, är ett område som kan sägas vara präglad av skadeståndsrätlig immunitet.⁸² Immuniteten för privata råd torde upprätthållas så länge beteendet eller vilseledandet inte är straffbart.⁸³

Ett diskutabelt område är emellertid det där rådgivaren gett ett privat råd med uppsåt att skada, men beteendet ändå inte kan anses straffbart. Låt säga att någon ger en vän ett råd i en rättslig angelägenhet, och fullt medveten om att rådet är felaktigt hoppas att ”vännen” skall förlita sig på rådet och därmed lida skada. Såväl Kleineman som Bengtsson synes kunna sträcka sig till att eventuellt ålägga skadeståndsansvar i dessa uppsåtliga fall, men är mycket tveksamma till ett ansvar vid grov vårdslöshet.⁸⁴ Vinding Kruse menar att ansvar för privata råd i första hand bör utgå vid illojala råd, men är däremot i motsats till sina svenska kollegor beredd att ålägga ansvar även vid grov vårdslöshet.⁸⁵ Sammanfattningsvis kan sägas att det för svensk rätts del inte torde finnas något positivt stöd för ett generellt ansvar för råd inom den privata sfären grundat på grov vårdslöshet.

Den stora svårigheten är hur själva avgränsningen mellan privata och professionella råd skall göras. Gränsen häremellan är i allra högsta grad flytande. Området för professionella råd synes omfatta information som förmedlats under sådana förhållanden att rådgivaren i första hand uppträtt som expert eller sakkunnig och att själva rådet faller under området för denna sakkunskap. Ett exempel som anförts tidigare är den situationen då en advokat under en middagsbjudning av en bordsgranne blir tillfrågad i en rättslig angelägenhet. I denna situation är det avgörande emellertid inte att rådet sker vederlagsfritt. Frågan är om advokaten i denna situation skall anses uppträda som professionell

⁸² Kleineman (1998) s. 186.

⁸³ De straffbestämmelser som närmast omfattar ansvar för vilseledande är reglerna om bedrägeri i BrB 9:1, 3, 11, oredligt förfarande i BrB 9:8, svindleri i BrB 9:9 samt osant intygande i BrB 15:11. Skulle situationen anses utgöra brott, är principen enligt svensk rätt att skadestånd även kan utgå. Se Hellner (2000) s. 61.

⁸⁴ Bengtsson (1983) s. 173, Kleineman (1987) s. 513-514.

⁸⁵ Vinding Kruse, Anders: *Erstatningsretten*. 5:e uppl, Köpenhamn 1989 s. 104.

rådgivare eller som en privatperson som ger sin vän ett vanligt tips. Kleineman föreslår att avgränsningen mellan professionella och privata råd görs med hjälp av den s.k. *tillitsläran* och dess tillitsprinciper. Bordsgrannen kan med hänsyn till de omständigheter varunder rådet lämnats inte kräva att rådgivaren (advokaten) engagerat och koncentrerat sig på den givna frågeställningen på ett sådant sätt att missförstånd undviks. Då informationen förmedlats inom den privata sfären anses bordsgrannens tillit i fallet vara obefogad och han bör följaktligen inte förlita sig på rådet. Skulle han likväl förlita sig på rådet, får han själv stå för en eventuell ren förmögenhetsskada som uppkommer till följd av det förmedlade rådet.⁸⁶

Ett än mer svårbedömt fall kan vara om kontakt med rådgivaren togs under en social tillställning, men att det först var vid ett besök på rådgivarens driftsställe som rådet förmedlades. Det är här fråga om att försöka fastställa när en professionell rådgivare skall bli ansvarig för information som förmedlats inom privatlivets sfär men som grundas på vederbörandes yrkeskunskaper. Låt säga att en advokat på sin byrå blev uppsökt av en vän och advokaten ställer upp med en gratis konsultation, vilket också är vad vännen räknat med. Advokaten torde här inte få tillräknas någon immunitet då han inom ramen för sin yrkesmässiga verksamhet ställt sig till förfogande på sitt kontor och situationen är ägnad att skapa tillit hos den rådfrågande. Rådgivaren får anses ha förmedlat ett yrkesmässigt råd och svarar följaktligen enligt principerna för rådgivaransvar. En möjlighet för rådgivaren att undgå ansvar i denna situation skulle dock kunna vara att han klargör för sin rådfrågande vän att han inte kan stå till förfogande, om det inte blir fråga om en regelrätt konsultation. Försummar advokaten detta klargörande och har han givit ett konkret råd i en konkret angelägenhet, kan ansvar i den speciella situationen inte uteslutas.⁸⁷

Själv finner jag ett ansvar för privata råd vara mindre lämpligt eftersom partsrelationen här sällan kan anses utgöra en kontraktsrelation och den situation vari rådet lämnas sällan torde vara ägnad att skapa tillit. Skulle samtliga privata råd på detta sätt hänföras till det utomkontraktuella området, skulle skadestånd endast utgå om förmedlandet av det privata rådet kunde sägas ha utgjort ett brott i enlighet med SkL 2:4. Jag är emellertid enbart beredd att förespråka denna lösning under förutsättning att en lämplig metod⁸⁸ för att avgränsa de privata råden från de professionella har tillämpats. Medveten om att en sådan metod inte existerar är jag av den åsikten att ansvar inom den privata sfären i vissa situationer bör kunna utdömas.

3.3.2.2 Råd som gives till en vid krets

⁸⁶ Kleineman (1987) s. 514-515.

⁸⁷ Kleineman (1987) s. 516.

⁸⁸ Med lämplig metod avser jag här en metod i princip utan några grännsfall.

Med den omedelbarhet och snabbhet som finns i dagens kommunikationsförmedling, kan mindre genomtänkta råd och påståenden få en omfattande spridning. Informationens snabba påverkan på människor kan varken hindras av tidsbarriärer eller nationsgränser, och möjligheterna att korrigera vilseledande information blir således påfallande små. Följaktligen kan kretsen av skadelidande bli omfattande och skadeståndsbeloppen betydande.

Under dessa omständigheter har den s.k. massmediafaktorn blivit en viktig immunitetsfaktor för rådgivaransvaret. Fenomenet benämns även ”floodgateargumentet” och har i amerikansk rätt medfört ansvarsfrihet i en rad olika situationer.⁸⁹ Ansvarsfrågan har i svensk rätt emellertid inte varit föremål för någon vidare diskussion, varför Kleineman betecknar området som närmast orört för svenskt vidkommande. I en del skadesituationer synes det dock stå relativt klart att immunitet är för handen. Ett felaktigt värde av vissa aktier i en dagstidning torde inte föranleda skadeståndsskyldighet, såvida beteendet inte kan betecknas som straffbart.⁹⁰

Bakgrunden till att massmedialt spridd information är en immunitetsfaktor torde enligt min mening grunda sig på att det normalt saknas anledning att fästa tillit till information som sprids massmedialt. När kretsen av de som kan ta emot informationen är så stor och obestämbar är möjligheterna att efter inträffad skada konstruera en kontraktrelation i stort sett omöjlig. En skada orsakad av massmedialt spridd information får betraktas som tillhörande det utomkontraktuella ansvaret. Ersättning för ren förmögenhetsskada utgår som känt här bara vid brott.

Jag vill påstå att det vid massmedialt spridd information trots allt kan föreligga mer konkreta kopplingar av kontraktliknande karaktär mellan skadevållaren och skadelidande. Ett belysande exempel kan vara att en rådgivare i en tidnings ”Juristfrågespalt” blir ansvarig för oaktsamt lämnad information och råd. En förutsättning för ett sådant ansvar torde emellertid vara att rådgivaren riktat informationen och råden till en specifik frågeställare. Massmedialt spridd information bör således kunna ge upphov till ansvar endast i speciella fall och det får anses vara ett undantag att faktisk tillit avseende sådan information anses befogad.

⁸⁹ Kleineman (1987) s. 459.

⁹⁰ Kleineman (1987) s. 519.

3.3.3 Ansvarsskärpande respektive ansvarsmildrande tillitsfaktorer

3.3.3.1 Den professionsbaserade tilliten

En grundläggande omständighet i den tillit en lekman hyser för sin professionella rådgivare är att denne för lekmannen framstår som en *expert*. Som sådan förväntas rådgivaren behärska de för det specifika området karakteristiska specialkunskaperna. En advokat antas exempelvis i egenskap av *juridisk expert* besitta de specialkunskaper han förutsätts ha som ledamot av Advokatsamfundet. Den juridiskt okunniga skall härvid kunna anförtro advokaten sina rättsliga problem och lita på att sistnämnda utför sitt uppdrag i enlighet med på området gängse normer.⁹¹

Det är rimligt att den som utger sig för att vara expert får svara för de skador den av honom förmedlade och vilseledande informationen orsakat, såvida den skadelidandes tillit anses befogad. Den befogade tilliten synes ha sin grund i det faktum att den professionella rådgivaren med en särskilt kvalificerad utbildning i grunden, utför ett kvalificerat arbete och sålunda är expert inom ett visst fackområde. Att många rådgivares yrkesutövande dessutom är normreglerat är en annan viktig förtroendeingivande omständighet. Normregleringen kan antingen vara reglerad i lag⁹² eller internt inom branschen⁹³. Den professionella standarden i dessa lagar och regelverk är ett viktigt inslag i culpabedömningen⁹⁴, varom mera nedan under 4.3.1.

Tillitsbedömningen måste ske mot bakgrund av de båda kontraktsparternas olika förutsättningar. Frågan är då om den professionella rådgivarens relativa kunskapsnivå på området kan påverka den grad av tillit till densamme som kan anses befogad. Utgångspunkten vid en sådan bedömning bör enligt doktrinen vara den kunnskap som är typisk för den genomsnittliga rådgivaren inom den berörda yrkesgruppen. Ett strängare ansvar kan emellertid uppställas för den som utgivit sig för att vara specialist på visst område.⁹⁵ I sistnämnda fall torde en klients

⁹¹ Heuman (1987) s. 22-23.

⁹² Se exempelvis lag (1995:528) om revisorer, Lag 1989:508 om försäkringsmäklare samt Fastighetsmäklarlag (1995:400).

⁹³ Exempelvis för advokater; Advokatsamfundets stadgar och god advokatsed, respektive för revisorer; FAR:s stadgar och god revisorssed.

⁹⁴ Jørgensen, Stig, Wanscher, Torben: "Professionellt ansvar i skandinavisk ret" I: *Juristen* 1967, s. 425.

⁹⁵ Wiklund, Holger. "Advokatens skadeståndsskyldighet" I: *Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 10. Skadeståndsrättsliga spörsmål*. Stockholm 1953, s 302. Wiklund hävdar dessutom att en advokat som har kunskaper utöver den genomsnittliga advokaten är skyldig att använda dessa, och i en skadesituation följaktligen inte kan ursäkta sig med att han i varje fall använt sig av den skicklighet som kan krävas av normaladvokaten. Heuman är dock mer tveksam till att en specialist i alla avseenden skall ha

befogade tillit omfatta även det område rådgivaren sagt sig vara specialist på och uttalandet kan därvid ses som ett avtalsvillkor om att särskild skicklighet skall iaktas vid uppdragets utförande. Jag vill även påstå att rådgivaren är ansvarig såsom specialist oaktat att hans verkliga kunskapsnivå är en annan. Påståendet om att besitta en hög kunskapsnivå skapar tillit hos den rådfrågande och den som utger sig för att vara specialist men inte är det, får följaktligen vara beredd att svara som sådan.

En näraliggande fråga är huruvida klientens intellektuella förmåga att tillgodogöra sig innebörden av de råd rådgivaren avgivit påverkar de krav som kan ställas på den professionella rådgivarens informationsförmedling. Rådgivaren har här en skyldighet att tillhandahålla informationen så att mottagaren av densamma kan tolka och ta till sig de givna upplysningarna. Detta åliggande för rådgivaren hänger samman med det s.k. *informationsansvaret*, vilket kommer att utredas vidare nedan under 4.3.2.1.

3.3.3.2 Rådets utformning och framställning

Den yttre formen för informationens förmedlande kan vara ägnad att skapa tillit då den är skriftlig och exempelvis försetts med en specifik beteckning såsom ”sakkunnigutlåtande” eller ”värderingsintyg”. Dyliga beteckningar tyder på att rådgivaren i särskilt hög grad lagt ner omsorg på handlingens utfärdande, och verkar därmed i tillitsförstärkande riktning. Vissa yrkesgrupper förutsätts enligt sina branschnormer företa vissa undersökningar inför utfärdandet av ett värderingsintyg. Den skadelidande kan då förlita sig på att ett intyg försett med beteckningen ”värderingsintyg” är baserat på erforderliga undersökningar. Tilliten anses således befogad då handlingen försetts med nämnd beteckning, oavsett om värderingsmannen följt de yrkesgruppinterna föreskrifterna eller ej.⁹⁶

De flesta skriftliga råd torde verka i tillitsförstärkande riktning. Muntligt förmedlade råd utgör emellertid en tillitsförsvagande faktor i vissa fall. Ett exempel kan vara då en värderingsman som normalt utfärdar skriftliga intyg framställer sin information muntligen. Rådgivning som sker muntligen via telefon torde peka i ansvarsbefriande riktning, medan ett besök på det kontor där rådgivaren bedriver sin yrkesmässiga verksamhet verkar i ansvarsskärpande riktning. Telefonkonsultationen utgör enligt Kleineman en något en mer löslig koppling än ett traditionellt besök.⁹⁷ Någon generell immunitet kan emellertid inte tillskrivas muntliga råd.⁹⁸ Dessa kan i vissa situationer verka i motsatt riktning och vara starkt förtroendeingivande. Vid direktrådgivning, t.ex. vid ett telefonsamtal kan ansvar inträda om rådgivaren uttryckt sig kategoriskt och den rådfrågande fått

ett strängare ansvar, och menar att ett sådant ansvar förutom ”en *djupare och bredare beläsenhet på specialområdet*” kräver praktisk erfarenhet på området. Heuman (1987) s. 91.

⁹⁶ Kleineman (1987) s. 534-536.

⁹⁷ Kleineman (1987) s. 516-517.

⁹⁸ Kleineman (1987) s. 534.

intryck av att upplysningarna var korrekta, då de förmedlats med säkerhet och utan reservation. En rådgivare, exempelvis en advokat som vid telefonkontakt inte vill åta sig något ansvar, har att klargöra för klienten att han inte kan lämna några tillförlitliga upplysningar innan ärendet blivit föremål för närmare utredning.⁹⁹

Enligt min mening finns det inga formkrav för att ett yrkesmässigt råd skall kunna grunda ett skadeståndsansvar. Skriftliga råd torde ändå ur tillitssynpunkt oftare ge anledning till en tillit som kan anses befogad. Inte minst ur bevishänseende är skriftligt förmedlade råd en större trygghet för den skadelidande. Oavsett om upplysningar förmedlats skriftligt eller muntligt synes åtminstone krav kunna ställas på att dessa har en viss grad av konkretion. En fastighetsvärderingsmans uttalanden om "världens bästa hus" är ett exempel på en upplysning med en i princip total avsaknad på konkretion. Jag vill påstå att dylika uttalanden bör karakteriseras som rena lovprisningar, vilka aldrig torde vara skadeståndsgrundande. Ett viktigt inslag i bedömningen av rådet i det enskilda fallet torde vara den eventuella förekomsten av branschinterna föreskrifter om råd och upplysningars framställning.

3.3.3.3 Förekomsten av subjektiva inslag och värderande element i förmedlade råd och upplysningar

Tidigare har information som förmedlats inom den privata sfären diskuterats (ovan 3.3.2.1). Några till detta närliggande omständigheter är förekomsten av subjektiva inslag och värderande element i förmedlade råd och upplysningar. Bedömningar av såväl juridiska som ekonomiska spörsmål kan innefatta värderande element och subjektiva inslag, vilka tyder på en försvagning i den befogade tilliten.¹⁰⁰

Ett typfall med dylika inslag i rådgivningen är den som värderingsmän tillhandahåller. Vid olika typer av värdering torde exempelvis bedömningen av marknadsvärdet till en viss del bero på en rent subjektiv uppskattning av den framtida prisutvecklingen.¹⁰¹ Ett just nu hett debatterat område med värderande inslag är bankernas ansvar för ekonomisk placeringsrådgivning. Bankerna intar en roll i samhällsekonomin som är förbunden med tillit. Det är därför av stor vikt att placeringsrådgivning bygger på vetenskaplighet och beprövad erfarenhet vad gäller marknadens funktionssätt.¹⁰² Det torde trots sådant tillvägagångssätt i princip vara omöjligt att företa en placeringsrådgivning utan subjektiva inslag, eftersom förekomsten av osäkerhet ofta är väldigt stor. I rent upplysande syfte vill jag nämna att debatten på området handlar om huruvida ansvaret vid dylik rådgivning överensstämmer med det ansvar som åvilar andra rådgivare eller

⁹⁹ Heuman (1987) s. 100-101.

¹⁰⁰ Kleineman (1987) s. 518.

¹⁰¹ Kleineman (1987) s. 545.

¹⁰² Pålsson (1999) s. 540, 548.

inte.¹⁰³ Men då syftet med förevarande uppsats är att behandla professionella rådgivares skadeståndsansvar utifrån ett generellt perspektiv, ämnar jag inte gå vidare in i denna diskussion.

Subjektiva inslag och värderande element förekommer även vid fastighetsvärdering. Trots användningen av vissa mer objektiva värderingsmetoder torde en bedömning av marknadsvärdet i hög grad vara beroende av värderingsmannens egen uppfattning av marknaden och fastigheten. På grund av medvetenheten om svårigheten att leverera råd som är helt objektiva, gäller vid rådgivning ett *metodansvar* istället för ett uppgiftsansvar.¹⁰⁴ Värderingar av olika slag ses inte som utfästelser om några exakta uppgifter, såvida värderingsmannen inte lämnat en uttrycklig garanti. Istället för ett uppgiftsansvar föreligger sålunda ett metodansvar helt utan subjektiva inslag och värderande element. Värderingsmannen har i sin rådgivning att följa den för yrkesgruppen gängse metoden, och den skadelidande får anses ha en befogad tillit upp till den nivå som berörd yrkesgrupps branschnormer anger. Se vidare om metodansvaret nedan 4.3.1.1.

3.3.4 Immunitetsfaktorernas och tillitsfaktorernas betydelse för de skadeståndrättsliga ansvarsförutsättningarna

Sammanfattningsvis kan sägas att den som förmedlar information i en relation som betecknas som kontraktuell eller kvasikontraktuell, kan bli skadeståndsskyldig mot den som hyst en befogad tillit till den felaktiga eller vilseledande informationen. För att avgöra om den skadelidandes faktiska tillit framstår som befogad måste en sammanvägning av såväl de ansvarsförstärkande faktorerna som de ansvarsmildrande faktorerna ske. I denna bedömning får också avgöras om några eventuella immunitetsfaktorer är tillräckligt starka för att utgöra total immunitet mot ansvar, eller om de ”överröstas” av ansvarsförstärkande faktorer så att ansvar ändå kan utgå.

Det är sålunda vid culpabedömningen som tillitsläran har sin centrala betydelse för rådgivaransvaret. I vad mån ansvar kan inträda enligt de här beskrivna tillitsteoretiska grundsatserna kommer att beskrivas vidare och exemplifieras genom ett antal rättsfall nedan i kapitel 4.

¹⁰³ Pålsson och Samuelsson menar att rådgivare av aktuellt slag bär ett mer begränsat ansvar än vad andra typer av rådgivare gör, medan Lycke hävdar att ansvaret snarare överensstämmer med det ansvar som åvilar andra rådgivare. Pålsson (1999) s. 560. Se vidare: Pålsson, Ann-Marie: ”Lagreglering eller självreglering av marknaden för finansiell rådgivning”. I: Svensk Juristtidning 2001, s. 248-262, Lycke (2000) s. 507-522.

¹⁰⁴ Kleineman (1987) s. 518.

4 Skadeståndsrättsliga ansvarsförutsättningar

4.1 Allmänna anmärkningar

För att skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetsskada vid professionell rådgivning skall inträda krävs att såväl de objektiva som de subjektiva ansvarsförutsättningarna är uppfyllda.¹⁰⁵ En genomgång av dessa ansvarsförutsättningar kommer att ske här nedan. Min indelning av dessa i objektiva respektive subjektiva kräver i ett avseende dock en förklaring. I avsnitt 4.3.1.1 behandlas metodansvaret såsom tillhörande de subjektiva ansvarsförutsättningarna, trots att detta utgår från en objektiv bedömning. Medveten om detta faktum har jag ändå valt denna placering eftersom metodansvaret har en så nära koppling till culpabedömningen, vilket kommer att framgå nedan.

Såsom framgått ovan av avsnitt 3.1 och 3.2 krävs för skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada vid icke straffbart beteende ett kontraktsförhållande eller ett kvasikontraktuellt förhållande. Nedan förutsätts att ett rådgivningsuppdrag baserat på endera av dessa partsförhållande föreligger.

Tyngdpunkten i detta kapitel kommer att ligga på de subjektiva ansvarsförutsättningarna eftersom den för rådgivaransvaret karakteristiska tillitsbedömningen har ett nära samband med culpabedömningen. Ovan i avsnitt 3.3 angivna tillitsfaktorer och immunitetsfaktorer med tillhörande diskussion bör således hållas i åtanke vid genomgången av culpaansvaret nedan under 4.3. Diskussionen kommer härvid att baseras på ett antal relevanta rättsfall.

4.2 Objektiva förutsättningar för ansvar

4.2.1 Bevisad skada

Den första objektiva ansvarsförutsättningen är att en ersättningsgill skada skall ha uppstått.¹⁰⁶ Den skada som behandlas i förevarande uppsats och som därför

¹⁰⁵ Hellner (2000) s. 101. De objektiva ansvarsförutsättningarna fastställs, som framgår av namnet, utan hänsyn till individuella förhållanden på den presumtiva skadevållarens sida. Sistnämnda förhållande är istället det som bedöms vid de subjektiva ansvarsförutsättningarna. Vid bedömningen av dessa är den grundläggande frågan: vilket mått av aktsamhet har en person att iaktta som önskar uppfylla sin skyldighet att undvika skada och därmed ersättningsansvar?

¹⁰⁶ Hellner (2000) s. 101.

måste ha inträffat är den rena förmögenhetsskadan, vilken enligt SkL 1:2 avser ekonomisk skada som uppkommer utan att någon lider person- eller sakskada. Det är vidare den skadelidande som har att visa att han drabbats av skada.¹⁰⁷

4.2.2 Skada har drabbat annan genom handling eller underlåtenhet

Skadeståndsskyldighet kräver att skadan har drabbat annan än den skadeståndsskyldige själv.¹⁰⁸ Skadan skall ha drabbat den skadelidande genom handling eller passivitet från skadevällarens sida. Ansvaret för handlingen eller underlåtenheten bygger på att skadevällaren hade en plikt att handla på sådant sätt att skada ej uppstod.¹⁰⁹

Vad gäller yrkesmässig rådgivning kan skadeståndsansvar endast följa med anledning av sådana dispositioner den vilseledande (den presumtive skadevällaren) haft anledning att anta att den skadelidande kunde komma att vidta.¹¹⁰

4.2.3 Adekvat kausalitet

En tredje objektiv förutsättning för skadeståndsskyldighet är kausalitet, dvs. orsakssamband mellan den skadebringande handlingen eller underlåtenheten, och den bevisade skadan. Det typiska orsakssambandet kännetecknas enligt Hellner dels av att skadan uppkommit genom att en händelse genom naturens ordning eller samhällets inrättande för med sig en annan händelse, dels att skadan inte skulle ha inträffat om förstnämnda händelse inte hade inträffat.¹¹¹ Det krävs även att kausaliteten är adekvat, dvs. att orsakssambandet inte enbart är en slumpmässig följd av den företagna handlingen eller underlåtenheten. Adekvanskravet brukar uttryckas med att skadan skall ligga i farans riktning och sålunda vara förutsägbar. Denna bedömning skall ske ur en fackmans perspektiv.¹¹² Bedömningen av adekvat kausalitet i kontraktuella förhållanden följer allmänna skadeståndsrättsliga principer.¹¹³ Enligt det allmänna beviskravet för adekvat kausalitet skall den skadelidandes påstående om händelseförloppet framstå som klart mera sannolikt än någon förklaring som lämnats av den presumtiva skadevällaren.¹¹⁴

¹⁰⁷ Nordenson (1976) s. 67.

¹⁰⁸ Hellner (2000) s. 102.

¹⁰⁹ Hellner (2000) s. 104-105.

¹¹⁰ Kleineman (1987) s. 432-433.

¹¹¹ Hellner (2000) s. 195-197.

¹¹² Hellner (2000) s. 203-205.

¹¹³ Hellner, Speciell avtalsrätt II-2, s. 206.

¹¹⁴ Agell, Anders: "Orsaksrequisit och beviskrav i skadeståndsrätten" I: *Skadestånds- och försäkringsrätt. Studiematerial*. Juridiska Fakulteten, Lunds Universitet, PLU 451 ht 1999, s. 35.

Beviskraven för adekvat orsakad skada har särskilt vad gäller skatterådgivare blivit uppmärksammade i rättspraxis. I NJA 1991 s. 625 hade en fastighetsmäklare givit sin klient felaktig uppgift om beskattning av realisationsvinst. Frågan i målet var huruvida den rådfrågande klienten skulle anses ha lidit en ekonomisk skada till följd av mäklarens försumlighet och hur skadan i så fall skulle beräknas. HD fastslår först att en felaktig upplysning rörande möjligheterna till uppskov med realisationsvinstbeskattningen kan medföra rätt till skadestånd, om klienten visar att han, om han hade fått riktiga uppgifter, inte skulle ha sålt fastigheten vid den tidpunkt som skedde. HD gjorde sedan följande uttalande:

”I fall som det förevarande är det i allmänhet inte möjligt att med bestämdhet fastställa vilken den ekonomiska skadan slutligen blir. Den kan påverkas av t ex framtida fastighetsförsäljningar och ändringar i skattelagstiftningen. Om inte mäklares ansvar skall bli illusoriskt i strid med lagstiftningens syfte, kan i vart fall inte uppdragsgivaren åläggas någon bevisskyldighet för sådana ovissa, i framtiden liggande faktorer. Istället måste utgångspunkten för skadebedömningen vara, att mäklaren faktiskt har orsakat uppdragsgivaren en viss utgift som denne inte skulle ha haft. Att det har inträffat är uppdragsgivarens sak att visa. Har det blivit visat, får skadan anses svara mot utgiften, i den mån inte mäklaren har gjort sannolikt att den i det aktuella fallet blir mindre”¹¹⁵

Kleineman menar att HD här introducerar en viktig bevisbörderegeln. Enligt denna åligger det den rådfrågande klienten att visa att han i förlitan på det vårdslösa rådet vidtagit en disposition, vilket föranlett honom en skatteutgift som han annars inte skulle ha haft. Skadans storlek skall då anses motsvara denna utgift, såvida inte rådgivaren kan göra sannolikt att skadan blivit mindre än utgiften.¹¹⁶

Den i NJA 1991 s. 625 lanserade bevisbörderegeln återkommer i NJA 1992 s. 58, där en revisionsbyrå blev skadeståndsskyldig för oaktsam skatterådgivning. Revisionsbyrån hade gjort en felaktig bedömning av de skattemässiga konsekvenserna vid bildandet av ett handelsbolag, vilket ledde till en skatteutgift som klienten annars inte skulle ha haft. Den i målet berörda byrån gjorde emellertid gällande att klienterna inte tillfogats någon skada, då det råd de erhållit varit till deras fördel. HD slog dock fast att någon säker bedömning av den skattemässiga totaleffekten vid dylika associationsrättsliga övergångar inte kan göras, varvid domstolen anförde:

”I linje med vad som uttalas av HD i [NJA 1991 s. 625], får utgångspunkten för skadebedömningen vara att [klienterna] orsakats en skatteutgift som de annars inte skulle ha haft. Skadan får anses svara mot utgiften i den mån [revisionsbyrån] inte gjort sannolikt att skadan blivit mindre.”¹¹⁷

¹¹⁵ NJA 1991 s. 625 (s. 631).

¹¹⁶ Kleineman (1998) s. 201.

¹¹⁷ NJA 1992 s. 58 (s. 66).

Det har i doktrinen diskuterats huruvida de ovan refererade fallen ger uttryck för en allmän princip eller om de endast kan appliceras på fall som gäller skatterådgivning. Bengtsson har ställt sig denna fråga, utan att egentligen ta någon ställning.¹¹⁸ Kleineman påpekar emellertid att de två fallen är typiska för skatterådgivning, och att bevisbörderegeln inte bör ses som en allmän princip.¹¹⁹ Själv är jag böjd att hålla med Kleineman till viss del, då försiktighet bör iaktas med att tillämpa rättsfallen på andra fall än de som gäller skatterådgivning.

I NJA 1993 s. 41 I, betonar HD att kravet på adekvat kausalitet innebär att alltför oväntade och avlägsna skadeverkningar förhindras från att ersättas. I denna riktning verkar också det för rådgivare speciella adekvanskravet ”the end and aim rule”. Begreppet som härrör från amerikansk skadeståndsrätt, innebär att rådgivarens ansvar är begränsat till de risker som varit förenade med informationsförmedlingen och som skadevällaren haft en rimlig möjlighet att beakta.¹²⁰ Rådgivaren måste ha möjlighet att bedöma vad den förmedlade informationen kan komma att användas till, och därmed vilka typer av beslut som kan komma att fattas med informationen som grund.¹²¹ Enligt min mening är ”the end and aim rule” en lämplig regel för den adekvata kausaliteten vad gäller rådgivaransvaret.

4.3 Subjektiva förutsättningar för ansvar

4.3.1 Culpaansvar

Det inomkontraktuella skadeståndsansvaret för professionella rådgivare kräver att rådgivaren orsakat skadan uppsåtligt eller genom vårdslöshet.¹²²

I samtliga skandinaviska länder gäller ett dylikt culpaansvar grundat på den ifrågavarande professionella yrkesgruppens speciella fackliga måttstock.¹²³ Kravet på subjektiva ansvarsförutsättningar kan emellertid efterges bl.a. på de områden där strikt ansvar råder. Vid professionell rådgivning torde detta främst bli aktuellt vid förekomsten av en uttrycklig garanti. Dessa är emellertid mindre vanliga vid den typ av rådgivning varom här är fråga.¹²⁴

Vid en culpabedömning i samband med immateriella tjänster måste den måttstock som används individualiseras så att den inte går utanför den berörda yrkesgruppen.¹²⁵ Den interna måttstocken utgörs normalt av respektive

¹¹⁸ Bengtsson, Bertil: ”Svensk rättspraxis. Skadestånd utom kontraktsförhållanden 1989-1992” I: *Svensk juristtidning* 1993, s. 781.

¹¹⁹ Kleineman (1998) s. 200.

¹²⁰ Kleineman (1994/95) s. 715.

¹²¹ Kleineman (1987) s. 452.

¹²² Heuman (1987) s. 21, Hellner, *Speciell avtalsrätt II-1*, s. 217.

¹²³ Jørgensen (1967) s. 425.

¹²⁴ Kleineman (1998) s. 187-188.

¹²⁵ Kleineman (1987) s. 513.

yrkesgrupps interna yrkesnormer. Exempel på sådana är begreppet god advokatsed för advokater och god revisorssed för revisorer.¹²⁶ Kleineman menar att förekomsten av dylika branschnormer bör vara vägledande för professionella yrkesutövare i *samma bransch*, oberoende av medlemskap eller organisationstillhörighet.¹²⁷ Jag är här tveklöst av samma mening som Kleineman. En culpabedömning som exempelvis krävde medlemskap i advokatsamfundet för en jurist, för att beakta huruvida samfundets aktsamhetsnormer och principer om god advokatsed åsidosatts, skulle vara olämplig. Varje yrkesverksam jurist skulle härvid kunna välja att stå utanför branschorganisationen för att undgå den annars så stränga culpabedömningen.

Jag menar att det är rådgivarnas profession och därtill knutna branschnormer som utgör grunden för den *tillit* den rådfrågande klienten hyser för sin uppdragstagare. Tillitsläran bygger på att den som är mindre bevandrad i ekonomiska, tekniska eller juridiska frågor, skall kunna vända sig till en lämplig professionell rådgivare och lita på att denne åtminstone följer de principer som finns uppställda inom branschen. Enligt Samuelsson och Sjøgaard är det i princip tillräckligt att de branschinterna aktsamhetsnormerna skall ha åsidosatts för att culpa skall anses föreligga.¹²⁸ Tillitsläran får följaktligen sägas utgöra grunden för culpabedömningen.

Nedan kommer de olika professionella rådgivarnas branschnormer inte att utredas i detalj. Istället kommer principerna för det viktiga *metodansvaret* respektive *informationsansvaret* att analyseras. Härvid kommer en del rättsfall belysas där ett antal olika professionella rådgivare kommer att fungera som exempel. Rättsfallen är också avsedda att illustrera den ovan under 3.3 diskuterade tillitsläran och dess betydelse för rådgivaransvaret.

Samtliga tillitsfaktorer får bedömas och vägas samman. Jag menar att alla ovan behandlade tillitsfaktorer kan sägas omfattas av och sammanfattas i metodansvaret och informationsansvaret

4.3.1.1 Metodansvar

Vållandebedömningen vid professionella rådgivares yrkesmässiga informationsförmedling tar som nämnts ovan sin utgångspunkt i respektive yrkesgrupps branschnormer. Ett första steg i culpabedömningen är således att försöka fastställa den aktsamhetsnorm som gäller för den aktuella professionella rådgivaren. Dessa yrkesprinciper anger hur ett rådgivningsuppdrag av det aktuella slaget metodmässigt bör utföras.¹²⁹ Då en yrkesutövars ställning och funktion bygger på att hans åtgärder inger förtroende, innebär ett avsteg från de aktuella

¹²⁶ Kleineman (1998) s. 189.

¹²⁷ Kleineman (1994/95) s. 703.

¹²⁸ Samuelsson (1993), s. 22.

¹²⁹ Kleineman (1998) s. 189.

yrkesprinciperna att vårdslöshet kan föreligga. Den professionsbaserade tilliten som behandlats ovan under 3.3.3.1 utgör således grunden för rådgivarens metodansvar.

En bedömning huruvida rådgivaren i det aktuella fallet åsidosatt den yrkesmässiga metoden till den grad att han skall kunna anses som vårdslös måste sålunda ske. Enbart den omständighet att en annan rådgivare inom samma yrkeskategori skulle utfört uppdraget bättre, torde inte göra att culpa anses föreligga. Hur stort avsteg från yrkesnormerna som krävs för att culpa skall föreligga får emellertid avgöras från fall till fall.¹³⁰ Frågan om metodansvaret kränkts är särskilt svår att avgöra vid råd som är mer subjektiva till sin karaktär än andra. Exempel på sådana fall är fondkommissionärers råd samt värderingsmäns bedömning av olika objekts värde.¹³¹ Det tidigare refererade Kone-fallet NJA 1987 s. 692, angående en värderingsmans uppskattning av ett fastighetsvärde, är ett bra exempel på metodansvarets betydelse i dessa fall. I fallet uttalade HD följande:

”Vid fastighetsvärdering går det knappast att komma fram till ett värde, som blir lika högt oavsett vilken kunnig värderingsman som utfört värderingen. Värdering av fast egendom är nämligen i mycket avhängigt av värderingsmannens uppfattning av marknaden och den aktuella fastigheten. Ett avsevärt utrymme måste därför finnas för värderingsmannens egen bedömning. Betydande avvikelser mellan värderingsmannens uppskattning och vad som i efterhand visar sig vara fastighetens faktiska värde måste tillåtas utan att en värderingsman kan anses ha förfarit försumligt. I förevarande fall är det emellertid inte fråga om ett uppskattningsfel utan om en oriktig och vilseledande uppgift beträffande ett faktiskt förhållande, nämligen möjligheten att exploatera för bebyggelse.”¹³²

Utrymmet för subjektiva bedömningar är emellertid relativt stort så länge rådgivaren följt den inom branschen vedertagna metoden. Värderingsmannen i fallet ansågs dock ha brutit i de krav på undersökning som skäligen kunde ställas på en sådan yrkesutövare, vilket lett till att oriktig och vilseledande information förmedlats. Av rättsfallet följer att rådgivare av detta slag inte har något exakt uppgiftsansvar utan ett metodansvar, vilket innebär att rådgivaren i fråga skall ha gjort vad som yrkesmässigt metodologiskt ankommer på honom.

Den professionella rådgivarens relativa kunskapsnivå påverkar också det inom culpabedömningen betydelsefulla metodansvaret. Två belysande rättsfall är härvid NJA 1957 s. 621 samt NJA 1981 s. 1091. Det första fallet NJA 1957 s. 621 gällde en ren förmögenhetsskada som en allmänpraktiserande, och inte så erfaren jurist hade åsamkat sin klient i samband med uppdraget. Juristen hade rått sin klient i samband med en investering att bevilja ett lån till ett bolag mot viss säkerhet. Säkerheten, en förlagsinteckning upphörde att gälla när bolaget flyttade till annan ort. Detta förhållande hade juristen inte upplyst om. När bolaget sedermera gick i konkurs, förlorade klienten sina pengar. Juristen försvarade sig med att det inte framgick av lagtexten att inteckningarna skulle förlora sitt värde,

¹³⁰ Gullefors (1999) s. 76.

¹³¹ Kleineman (1998) s. 188.

¹³² NJA 1987 s. 692 (s. 702).

samt att det rättsfall som fastslog att flyttning hade denna verkan inte var hänvisat till i lagboken. Av rådhusrättens domskäl, vilka fastslogs av HD, framgick emellertid att av juristen nämnda och i och för sig riktiga förhållanden inte var tillräckliga för att utesluta ansvar:

”Det framgår inte klart av lagtexten, att förmånsrätten går förlorad vid företagets flyttning, och, [det tidigare HD-avgörande], vari denna princip fastslås, fanns inte anmärkt i 1952 års lagedition. Trots detta borde [juristen], därest han ägnat frågan tillbörlig uppmärksamhet, kunnat skaffa sig tillfredsställande kunskap i saken bl.a. därför att, såsom [klienten] påpekat, frågan är kartlagd i Östen Undéns år 1927 utgivna bland jurister allmänt kända arbete Svensk sakrätt.”¹³³

Heuman hävdar att tolkningen av rättsfallet inte är så enkel, att en jurist förutom att studera lagtext även måste studera central litteratur som är allmänt känd för jurister. RR:n, vars dom fastställdes i HD, framförde också att den allmänpraktiserande juristen haft större skäl att ägna saken uppmärksamhet, då han inte hade någon större erfarenhet av förlagsinteckningar. Heuman finner att man därav inte kan dra slutsatsen att en allmän jurist måste studera ett av honom okänt rättsområde med en sådan precision att han kan behärska hithörande problem lika bra som en specialist. Däremot torde det kunna krävas av honom att han inte gör uppenbara felbedömningar.¹³⁴

För den verkliga specialisten synes ansvaret gå längre. Denne bör vara väl insatt på sitt specialområde, såväl som på opublicerade domar och skrifter. Detta framgår exempelvis av NJA 1981 s. 1091. I fallet hade en fastighetsägare vänt sig till ett bolag för att få juridisk hjälp med att utfå ersättning av staten för att inte ha fått tillstånd att uppföra ett antal fritidshus på grund av strandskyddsförordnanden. På bolagets brevpapper angavs bl.a. att det var specialist på expropriations- och naturvårdsärenden. Det anlätade juridiska ombudet hade underlåtit att kräva indexuppräknning av den begärda ersättningen avseende tiden efter stämningsansökans ingivande. Fastighetsägaren erhöll skadestånd, då bolagets verksamhet var inriktad på det aktuella specialområdet och fastighetsägaren enligt HD hade fog för att betrakta detsamma som sin specialist. Av fallet framkom även att specialistansvaret är knutet till bolaget och inte till den enskilda juridiska rådgivaren. En rådgivare som inte anser sig behärska de områden bolaget är specialiserade på har således att lämna över uppdraget till en kollega.

Det är viktigt att skilja metodansvaret från det s.k. resultatansvaret. Ett resultatansvar innebär att rådgivaren är ansvarig för att nå visst resultat, t.ex. att klienten skall vinna en viss process, undgå viss skatt, få en viss avkastning på investerade pengar e dyl. I allmänhet synes inte något resultatansvar föreligga för en rådgivare, såvida han inte uttryckligen åtagit sig att uppnå visst resultat eller gör ett uppenbart fel. Exempel på uppenbara fel kan vara då en advokat på grund av förbiseende eller okunnighet ger ett råd som står i strid med tydlig lag eller praxis,

¹³³ NJA 1957 s. 621 (s. 623).

¹³⁴ Heuman (1987) s. 67-68, 95-96. Se även RH 21:82.

glömmer lämna in ett överklagande i tid, eller då en fastighetsmäklare inte tar reda på vilka rättigheter som belastar en fastighet han förmedlar.¹³⁵

4.3.1.2 Informationsansvar

En annan del av vårdslöshetsbedömningen vid rådgivaransvar är vilka krav som kan ställas på rådgivarens förmåga att förmedla sin information till den rådfrågande på ett sätt som för denne framstår som begripligt. Kleineman betecknar detta ”den pedagogiska plikten”.¹³⁶ Ett misslyckande eller en underlåtenhet att uppfylla denna plikt kan leda till att rådgivaren anses ha förfarit vårdslöst. Rättspraxis tillhandahåller en hel del intressanta avgöranden som belyser innebörden och omfattningen av informationsansvaret.

Ett typexempel är NJA 1994 s. 532. Ett möbelföretag som köpte in möbler och möbeldetaljer m.m. vilka efter sammansättning eller annan förädling såldes vidare, avsåg att köpa in tyg till sittdynor för utomhusbruk. För att avgöra ljuskänsligheten för ett tyg företaget funderade att köpa in från Tjeckien, antog Statens Provningsanstalt (SPA) det rådgivningsuppdrag som innebar testning av det tjeckiska tyget. I ett brev till provningsanstalten hade möbelföretaget särskilt framhållit att tyget var avsett för utomhusbruk. SPA hade också i en informationsbroschyr beträffande sin verksamhet uttalat att man kunde utföra tester för praktiskt bruk. Kort därefter redovisade SPA sina testresultat i ett protokoll. Av detta framgick att det tjeckiska tyget hade en ljushärdighet klass 3-4 på en skala från 1-8. Möbelföretaget förstod inte innebörden av ljushärdighet klass 3-4, men bedömde att ett resultat i mitten av skalan var godtagbart. För att erhålla ett lämpligt referensmaterial lät man dock SPA även testa ett liknande tyg från Holland vars ljushärdighet man hade mycket goda erfarenheter av. Det holländska tyget tillställdes SPA med en direkt referens till det tjeckiska tyget, och möbelföretaget påpekade samtidigt att det var fråga om samma färg men en annan sorts textil. Det holländska tyget befanns, enligt samma test, ha ljushärdighet klass 4. På grundval av testresultaten beslöt sig möbelföretaget att köpa in det tjeckiska tyget.

Efter att försäljningen av utemöbler klädda med det testade tyget inletts, dröjde det inte länge innan reklamationer avseende tygets dåliga ljushärdighet kom in till möbelföretaget. Möbelföretaget gjorde ett eget praktiskt test och spikade på en skiva upp provbitar från såväl det tjeckiska som det holländska tyget, varpå man fann att det tjeckiska tyget började blekas redan efter ett par timmar, medan det holländska höll färgen betydligt längre. Härvid genomfördes nya tester av SPA, vilka i stort sett stämde med de tidigare. Under denna tid fick möbelföretaget reda på att varje steg på skalan innebar en fördubbling av ljushärdigheten, och två

¹³⁵ Gullefors (1999) s. 75, Heuman (1987) s. 25-26.

¹³⁶ Kleineman, Jan, ”Vidgat rådgivaransvar?” I: *Juridisk Tidskrift* 1996/97 s. 997. Heuman använder istället begreppet ”klargörandeplikt” om vad som i princip får anses motsvara informationsansvaret. Se Heuman (1987) s. 110-117.

tyger som uppnått nästan samma testvärde kunde i praktiken uppvisa väldiga kvalitetsskillnader. Möbelföretaget ville nu ha skadestånd för den skada det lidit genom att basera sitt beslut om inköp av det tjeckiska tyget på SPA:s tester.

HD:s majoritet började i sina domskäl påtala att möbelföretaget i samband med att man gav SPA uppdraget att testa det tjeckiska tyget upplyst om att detta var avsett för utomhusbruk. Möbelföretaget hade emellertid inte krävt något speciellt utlåtande om tygets lämplighet för sådant ändamål, varför HD fann att SPA varken insåg eller borde ha insett att avsikten var att få ett dylikt utlåtande. HD konstaterade vidare att testerna utförts enligt vedertagna metoder, varför SPA inte kunde åläggas skadeståndsskyldighet på grund av fel. Härefter slog HD fast följande angående informationsansvaret:

”Det måste anses åligga den uppdragstagare som mot betalning åtar sig att utföra en tekniskt komplicerad analys att redovisa resultaten av denna analys på ett sätt som tillåter uppdragsgivaren att dra rimliga och korrekta slutsatser av dessa resultat. Av särskild vikt är att analysresultaten inte framläggs på ett sätt som är ägnat att skapa missförstånd om deras innebörd. Behovet av klarläggande uttalanden kan dock variera beroende på omständigheterna, varvid särskilt den kunskap som kan antas föreligga hos uppdragsgivaren framstår som betydelsefull.”¹³⁷

HD fann vidare att SPA inte haft fog för att anta att tolkningen av den använda testmetoden var välkänd för möbelföretaget. Möbelföretaget hade på grund av den otillräckliga informationen misstolkat testresultatet, och därvid fattat beslut att köpa in det tjeckiska tyget på delvis felaktiga premisser. SPA ansågs följaktligen vårdslös och skadestånd utdömdes.

Enligt min mening visar rättsfallet tydligt på ett relativt långtgående informationsansvar och pedagogisk plikt för informationsförmedlaren. Rådgivare har således att utforma sina råd och förmedla sin information på ett sätt som minimerar missuppfattning och därmed riskerna för att klienten skall dra fel slutsatser. En annan viktig del av informationsansvaret är skyldigheten att tillhandahålla en s.k. *riskanalys*, dvs. peka på de risker som är förknippade med att företa olika dispositioner enligt ett förmedlat råd.

NJA 1997 s. 65 visar på hur strängt HD såg på en besiktningsmans underlåtenhet att tillhandahålla en sådan riskanalys. Vid en besiktning i samband med ett fastighetsköp hade besiktningsmannen upplyst köparen (uppdragsgivaren) att ventilationsöppningar saknades i takkonstruktionen. Detta förhållande framgick även av besiktningsutlåtandet, vilket emellertid inte upplyste om att denna brist kunde leda till rötskador. Hovrättens dom, vilken fastställdes av HD:s majoritet, stadgade att fastighetsköparna inte av besiktningsmannen erhållit tillräckliga upplysningar för att de skulle inse den risk konstruktionen av taket medförde. HD:s minoritet (två JustR) ansåg dock att besiktningsutlåtandets utformning inte gav utrymme för missförstånd, och att besiktningsmannen av den anledningen haft

¹³⁷ NJA 1994 s. 532 (s. 541).

fog för att utgå från att köparna, om de kände tveksamhet inför innebörden av utlåtandet skulle ställt honom frågor om dess innebörd.

Majoritetens stränga bedömning i fallet torde innebära att rådgivaren har att se till att klienten förstår innebörden av den förmedlade informationen. Det synes här även åligga rådgivaren att säkra bevisning om att så skett. Jag vill emellertid påstå att skyldigheten att tillhandahålla riskanalyser i hög grad är beroende av klientens egna insikter om eventuella risker. Detta framgår bl.a. av NJA 1995 s. 693 samt NJA 1994 s. 598. I det förstnämnda fallet undgick en fondkommissionär skadeståndsansvar trots att han inte förmedlat sin klient den information som denne typiskt sett behövde för att bedriva handel med indexoptioner. HD uttalade härvid att en rådgivare i dylika situationer "... måste förvissa sig om att en kund har fått fullt klart för sig vilka risker som är förenade med att ställa ut optioner."¹³⁸ Enligt HD hade fondkommissionären inte uppfyllt denna skyldighet men befanns ändå inte ha förfarit vårdslöst genom att inte tillhandahålla en sådan riskanalys. Anledningen härtill var att klienten var en företagare med erfarenhet av placeringar och god kännedom om finansmarknaden. Klienten hade även vid kontakt med rådgivaren (fondkommissionären) givit intryck av att vara väl insatt i handel med optioner. HD konstaterade följaktligen att rådgivaren haft fog "... för uppfattningen att [klienten] var tillräckligt medveten om de särskilda riskerna med indexoptioner."¹³⁹

Av NJA 1994 s. 598 framgår också att klientens behov av en riskanalys styr informationsansvarets omfattning. Fallet gällde huruvida en bank skulle anses skadeståndsskyldig för att en företagare på bankens inrådan, för att undgå realisationsvinstskatt hade vidtagit vissa dispositioner. De av företaget vidtagna dispositionerna kom dock att underkännas enligt lagen (1980:865) mot skatteflykt, varvid företaget led en ren förmögenhetsskada. Bankens bedömning av skattefrågan ansågs visserligen ha haft visst fog för sig, men kom på grund av senare praxis att visa sig ohållbar, varför HD ansåg bankens bedömning vara behäftad med osäkerhet. HD gjorde härvid ett intressant uttalande om bedömningen av rådgivning i komplicerade rättsfrågor:

"Allmänt sett är det påkallat att den som lämnar rådgivning i komplicerade rättsfrågor fäster uppdragsgivarens uppmärksamhet på om prejudikat saknas och om rättsläget av denna eller någon annan anledning kan vara osäkert. Behovet av att sådan information lämnas måste emellertid vara beroende av vem uppdragsgivaren är, vilka kvalifikationer han har och om han redan känner till problematiken. Fall kan tänkas där det framstår som så uppenbart att rättsläget är osäkert att ett särskilt påpekande härom får anses onödigt."¹⁴⁰

¹³⁸ NJA 1995 s. 693 (s. 706).

¹³⁹ NJA 1995 s. 693 (s. 706).

¹⁴⁰ NJA 1994 s. 598 (s. 606).

Banken blev emellertid inte skadeståndsskyldig, då företagaren flera månader tidigare deltagit i ett möte där banken redogjort för vilka risker som var förbundna med den typ av transaktion han senare skulle komma att vidta.

I ett alldeles nytt avgörande från den 23 april 2001 avgjorde Högsta domstolen en tvist angående huruvida en besiktningsman vid en besiktning av en fastighet förfarit vårdslöst. Besiktningsuppdraget skulle utföras i enlighet med Svenska Byggingenjörers Riksförbunds modellavtal, enligt vilket en besiktningsman skall utföra en okulärbesiktning samt påpeka om det finns andra väsentliga brister än dem som framkommit genom besiktningen. HD uttalade först följande om själva informationsansvaret:

”I ett besiktningsuppdrags natur ligger normalt att besiktningsmannen har en informationsplikt, som innebär att resultatet av uppdraget skall redovisas för uppdragsgivaren på ett sätt som denne kan tillgodogöra sig och som tillåter honom att dra rimliga och korrekta slutsatser av resultatet. Detta hindrar inte att informationsplikten genom avtal kan begränsas på olika sätt.”¹⁴¹

Informationsplikten var i avtalet ”begränsad” på så sätt att en besiktningsman som i en riskanalys konstaterat vissa fel och brister avseende fastigheten, inte var tvungen att under rubriken ”Fortsatt teknisk utredning” i utlåtandet, föreslå en sådan teknisk utredning. Besiktningsmannen hade i värderingsutlåtandet konstaterat risk för fukt och mögelbildning, men också under ovan nämnda rubrik skrivit ”Bedöms f.n. inte erforderlig”. Ett par veckor efter det att köparen flyttat in konstaterades förhöjda fuktvärden i golvet. Köparen hade tolkat utlåtandet som att någon vidare teknisk utredning *avseende riskerna för fukt och mögel* inte var erforderliga. Besiktningsmannen hade inte angett om uttalandet avsåg den av honom konstaterade risken för fuktproblem, andra förhållanden eller om det var avsett att ha en mer generell innebörd. HD avsåg att det var oaktsamt av besiktningsmannen att uttala sig om fortsatt utredning, då:

”Oavsett syftet med uttalandet hade [köparen] fog för att uppfatta uttalandet på det sättet att risken för fuktproblem var så obetydlig, att det enligt [besiktningsmannens] mening inte fanns skäl för dem att gå vidare med någon teknisk utredning med anledning av hans påpekande om nämnda risk. Av vad [besiktningsbolaget] anfört kan inte slutas att [besiktningsmannen] hade tillräckligt med underlag för en sådan rekommendation.”¹⁴²

Sammanfattningsvis menar jag att informationsansvaret kan sägas bestå av två viktiga skyldigheter. För det första en skyldighet att förmedla råd och information så att missförstånd undviks. Det är här fråga om en pedagogisk plikt, vilket framgår av bl.a. NJA 1994 s. 532. Den andra skyldigheten som ingår i informationsansvaret är att tillhandahålla en riskanalys. Denna skall innehålla information om de risker som är förbundna med att handla eller underlåta att handla enligt ett förmedlat råd eller annan upplysning. Skyldigheten att

¹⁴¹ Mål nr Ö 3409-00, meddelat av Högsta domstolen 2001-04-23 (s. 5).

¹⁴² Mål nr Ö 3409-00, meddelat av Högsta domstolen 2001-04-23 (s. 6-7).

tillhandahålla en dylik riskanalys framgår exempelvis av NJA 1995 s. 693 samt NJA 1994 s. 598.

Av samtliga ovan i detta avsnitt refererade rättsfall kan det enligt min mening utläsas att den rådgivare som inte uppfyller dessa skyldigheter anses culpös, och följaktligen blir skadeståndsskyldig under förutsättning att övriga ansvarsförutsättningar är för handen. Huruvida en rådgivare brustit i sitt informationsansvar är emellertid beroende av klientens behov av riskanalys, varvid hans sakkunskaper inom det aktuella rådgivningsområdet får beaktas. Detta framgår bl.a. av NJA 1994 s. 598 samt rättsfallet från 2001-04-23. Frågan om vilka sakkunskaper och därmed vilken medvetenhet om risker som klienten besitter är en bedömning som torde åvila rådgivaren. Slutligen vill jag påpeka att grunden för informationsansvaret och dess två ”skyldigheter” är den befogade tillit klienten hyser för rådgivaren. Klientens lekmannaställning i förhållande till den professionella rådgivaren, dvs. den relation som skapar tilliten, är vad som utlöser rådgivarens skyldigheter.

5 Ansvarsfriskrivning

Kleineman jämför den svenska utvecklingen på området för rådgivaransvar med den dramatiska ökningen av antalet professionella rådgivare som ställts till ansvar i USA, och påpekar att vi fortfarande visserligen är långt ifrån den amerikanska nivån, men att utvecklingen går i denna riktning.¹⁴³ Även om vi är långt från en sådan utveckling, visar praxis likväl på att antalet fall har ökat samt att ansvaret har skärpts något. Följaktligen är professionella rådgivare på grund av det ansvar de kan åläggas för sin rådgivning naturligtvis intresserade av att kunna friskriva sig från ansvar.

Vad gäller möjligheten till friskrivningar framgår av det tidigare berörda Konefallet¹⁴⁴ att HD på intet sätt ställer sig avvisande till professionella rådgivares friskrivningar. HD uttalade i fallet följande:

*”Skadeståndsansvaret för den som yrkesmässigt åtar sig fastighetsvärderingar bör alltså i regel inte begränsas till skada som uppdragsgivaren lidit utan omfatta också skada som åsamkats tredje man, såvida inte förbehåll om frihet från sådant ansvar gjorts i intyget.”*¹⁴⁵

Frågan är då hur långt rådgivaren kan friskriva sig. En i svensk rätt allmän princip är att friskrivning från uppsåtligt eller grovt vårdslöst handlande inte är tillåtet.¹⁴⁶ Vad gäller friskrivning från vårdslöst beteende bör det vid rådgivares informationsförmedling göras en åtskillnad mellan mer komplicerade råd å ena sidan och enklare råd å den andra. Vid rådgivning som rör mer svårbedömda förhållanden kan rådgivaren tyckas ha ett större behov av att friskriva sig. Å andra sidan kan hävdas att klienten i dessa komplicerade fall på grund av sin kanske totala okunskap på området bör kunna vända sig till en expert, och därmed anses ha en befogad tillit vilken inte bör kunna omkullkastas av en friskrivning. Heuman anser att mer preciserade friskrivningar bör kunna godtas i dessa fall.¹⁴⁷

Friskrivning från enklare fall av rådgivning bör dock inte medges. Rådgivare bör exempelvis inte kunna friskriva sig från sitt metodansvar. En friskrivning bör nämligen inte sträcka sig längre än den professionsbaserade tilliten och där tillhörande aktsamhetsnormer.¹⁴⁸ Jag menar att en sådan begränsning av skadeståndsansvaret hade varit orimlig, då rådgivaren i sådana fall skulle kunna friskriva sig från allt ansvar för arbete på det område inom vilket han utgett sig för

¹⁴³ Kleineman, Jan, ”Adjustment of the tortious liability of professionals. Some reflections on current legal developments” I: *Essays in honour of Hugo Tiberg* Stockholm 1996, s. 401.

¹⁴⁴ NJA 1987 s. 692. Se ovan 3.2.3.1.

¹⁴⁵ NJA 1987 s. 692 (s. 703).

¹⁴⁶ Lundmark, Thorsten: *Friskrivningsklausuler. Giltighet och räckvidd* Uppsala 1996, s. 133.

¹⁴⁷ Heuman (1987) s. 31.

¹⁴⁸ Heuman (1987) s. 32, Kleineman (1998) s. 205.

att vara professionell yrkesutövare. En advokat som friskrivit sig från god advokatsed, en revisor som friskrivit sig från god revisorssed, eller värderingsman som skrivit sig fri från att tillämpa inom branschen gängse värderingsmetoder synes inte rimligt. Det får anses synnerligen tveksamt om en uppdragsgivare skulle anlita en rådgivare som inte tänker ta ansvar för sitt uppdrag. Då professionella rådgivares uppdrag ofta har en karaktär av förtroendeuppdrag torde rådgivaren även vara mån om sin branschrenomé. Dylika generella friskrivningar kan också komma att underkännas av allmänna rättsprinciper såsom förutsättningsläran eller generalklausulen i 36 § AvtL.

Ovan angivna friskrivningar utgår i princip från att uppdragsgivaren och uppdragstagaren har någon form av kontraktsförhållande med varandra. Många rådgivningsuppdrag föregås emellertid inte av ett formellt avtalsslut. En friskrivningsklausul kan i ett kontraktsliknande förhållande dock inte uppfattas som en friskrivning från ett åtagande, eftersom det just är avsaknaden av ett åtagande som typiskt sett skiljer ett kontraktuellt förhållande från ett kontraktsliknande. En friskrivningsklausul i ett kontraktsliknande förhållande, exempelvis intagen i ett värderingsintyg, får likväl en verkan mot annan än kontraktspart. Klausulen fungerar istället som en anmodan till informationsanvändaren att inte förlita sig på den givna informationen. Informationsanvändaren bör här vara försiktig och vidta egna undersökningar eller vara beredd att ta en risk.¹⁴⁹

Jag anser att professionella rådgivare kan begränsa sitt ansvar utan att använda sig av en uttrycklig friskrivning. En rådgivare som av någon anledning inte är riktigt säker på den information han förmedlar, kan uttrycka denna osäkerhet till klienten, och därmed reservera sig. En uppdragsgivare kan i dessa fall inte rimligen sägas ha haft fog för att sätta tillit till den förmedlade informationen. Förmedlar rådgivaren information utanför det område inom vilket han besitter sin sakkunskap, torde en sådan reservation inte vara nödvändig för att göra klientens tillit obefogad. Dylika reservationer kan sägas minska tilliten i motsvarande mån och kan på så vis åstadkomma en sorts indirekt friskrivning eftersom den obefogade tilliten talar för att rådgivaren inte varit culpös.

I praktiken torde friskrivningar och andra liknande ansvarsbegränsningar vara mindre lämpliga. Från rådgivarens sida sett torde allt för omfattande friskrivningar ur konkurrensmässig synvinkel innebära en risk för att klienterna går över till konkurrerande rådgivare. För klienten innebär vidlyftiga friskrivningar från rådgivarens sida ett ökat risktagande. Även möjligheten att underkänna friskrivningsklausuler med stöd av 36 § AvtL bidrar till dess instabilitet. Istället synes en ansvarsförsäkring innebära ett bättre skydd för såväl rådgivaren som klienten.

¹⁴⁹ Kleineman (1987) s. 566.

6 Avslutande kommentarer

Den grundläggande förutsättningen för att kunna ålägga professionella rådgivare skadeståndsansvar för ren förmögenhetsskada vid icke brottsligt beteende, är att ett rådgivningsuppdrag kan sägas föreligga. I den mån en ren förmögenhetsskada kan hänföras till kontraktssfären, följer av de kontraktuella skadeståndsprinciperna att ett relativt omfattande ansvar kan göras gällande. Avsaknaden i svensk rätt av en allmän formel för att fastställa att viss skada kan hänföras till ett kontraktsförhållande, samt frånvaron av klara villkor för att ett kontraktsliknande förhållande skall anses vara för handen, menar jag ha varit av stor betydelse för rättsutvecklingen på området. Nämnade omständigheter har gett domstolarna stora möjligheter att ålägga ansvar för ren förmögenhetsskada vid icke brottsligt beteende, utan att uttryckligen behöva åsidosätta regeln i SkL 2:4.

Huruvida en rådgivares ansvar för ren förmögenhetsskada skall anses tillhöra den inomkontraktuella eller utomkontraktuella sfären, är enligt min mening en fråga om på vilken sida av den tunna skiljelinje mellan dessa sfärer som partsrelationen begreppsmässigt placeras. Det är således begreppsbildningen som skiljer sig åt beroende på var ansvaret placeras, medan utgången blir densamma och ansvar således anses utgå i båda fall. Som jag framhållit tidigare, vilket också framgår av uppsatsens titel, är min åsikt att rådgivaransvaret är ett inomkontraktuellt ansvar. Att med utgångspunkt i en tillitsteoretisk analysmodell ”konstruera” kontraktsliknande förhållande, har sin grund i att ett förtroendeförhållande är typiskt för en kontraktsrelation.

Den professionella rådgivaren har genom sin utbildning och kompetens en särpräglad roll som rådgivare. Det är en yrkesutövare, vars ställning och funktion bygger på att dennes åtgärder inger förtroende. Inom respektive rådgivares professionella kompetensområde har klienten rätt att vänta sig att uppdraget utförs i enlighet med de normer som yrkesgruppen ställt upp. Att rådgivaren under dessa förhållanden då han på något sätt misskött sitt uppdrag ansvarar för ren förmögenhetsskada, kan då anses självklart.

Rådgivningens förtroendeingivande karaktär gör att jag menar att tillitsbedömningen kan användas såväl vid bedömningen av om ett rådgivningsförhållande uppkommit, som fastställandet av huruvida rådgivaren skall anses ha varit culpös eller ej. Att utgå från den befogade tilliten är naturligt då partsrelationen vid professionell rådgivning till sin natur präglas av förtroende. Att rådgivaren även skall bära ett ansvar gentemot tredje man grundar sig i att denne satt sin tillit till att t.ex. en fastighetsvärdering skett korrekt. Många rådgivares verksamhet t.ex. fastighetsvärderare och revisorer kan sägas genomföras inte bara gentemot den faktiska uppdragsgivaren, utan även gentemot varje ”naturlig användare” av den lämnade informationen. Av denna anledning har ansvaret i praxis utvidgats till att även omfatta tredje man.

Den omsorgsplikt (HB 18:1) som får sägas åvila alla professionella rådgivare menar jag utgör grunden för den tillitsteoretiska skadeståndsmodellen. Med skyldigheten att utföra rådgivningsuppdraget med omsorg följer för det första ett metodansvar. Metodansvaret torde ålägga rådgivaren att dels göra de lämpliga och relevanta undersökningar som kan förväntas av honom, och dels att tillämpa inom yrkesgruppen bruklig metod för att utvärdera de gjorda undersökningarna.

De branschinterna yrkesnormerna finns för en del rådgivargrupper, såsom finansiella rådgivare, inte lika tydligt fastslagna som för t.ex. advokater och revisorer. Uppkomna regler av mer eller mindre kvalificerad karaktär torde dock kunna återfinnas inom de flesta professionellt rådgivande yrkesgrupper. Enligt min mening torde som gemensamt grundläggande krav för samtliga yrkesgrupper gälla ett krav på att rådgivningen bygger på vetenskaplighet och beprövad erfarenhet. Anledningen härtill är att ett sådant grundkrav torde göra klientens tillit befogad.

Den professionella rådgivarens omsorgsplikt omfattar även ett informationsansvar. Rådgivaren har här att iaktta sin pedagogiska plikt att förmedla sina råd och upplysningar på ett sätt som inte leder till att klienten missuppfattar innehållet i informationen. Det får därför sägas ligga på rådgivarens ansvar att få kännedom om klientens kunskapsnivå på det aktuella området. Rådgivaren kan annars riskera att inte anses ha uppfyllt sin pedagogiska plikt, och kan därmed betraktas som culpös. Inom ramen för rådgivarens informationsansvar finns även plikten att tillhandahålla riskanalyser. Rådgivaren måste klargöra för klienten vilka risker som är förbundna med att vidta eller underlåta olika dispositioner i enlighet med den förmedlade informationen. Vad gäller omfattningen av riskanalysen är klientens egna insikter om riskerna av stor vikt för rådgivarens ansvar. En stor egen riskmedvetenhet och sakkunskap hos klienten kan sålunda minska omfattningen av rådgivarens informationsansvar. Följaktligen vill jag påstå att skillnaden mellan parterna i rådgivningssituationen återspeglar sig i culpabedömningen.

Som grund för omsorgsplikten och därmed såväl metodansvaret som informationsansvaret står enligt min mening tillitsläran. Olika omständigheter bedöms utifrån dess tillitsskapande karaktär, för att sedan i det enskilda fallet kunna bedöma om uppdragsgivarens tillit skall anses befogad. De för tillitsbedömningen relevanta immunitetsfaktorer syns inte ha en absolut effekt. Istället menar jag att tillitsbedömningen bör ske genom en samlad bedömning av samtliga tillitsomständigheter, såväl immunitetsfaktorer som tillitsförstärkande och tillitsförsvagande faktorer. Beträktningsätt kan exemplifieras genom att ansvar i vissa fall kan inträda vid privata råd samt att massmediafaktorns immunitetseffekt kan genombrytas. Fall kan således förekomma där de tillitsskapande momenten väger tyngre än förefintligheten av en immunitetsfaktor.

De i praxis under de senaste åren vunna erfarenheterna vad gäller rådgivaransvar, ger för de skadelidande i många fall en säkrare grund att stå på. Såväl en

kontraktspart som en tredje man kan erhålla skadestånd för en liden ren förmögenhetsskada. Frågan är hur långtgående ansvaret kan eller bör bli. Det naturliga i att skydda uppdragsgivarens befogade tillit har redan behandlats. Men det finns kanske en risk med att låta de professionella rådgivarnas ansvar blir alltför omfattande. Detta skulle kunna påverka de professionella rådgivarnas funktion i samhället negativt. Ett system där rådgivarna blir stämde i tid och otid torde inte vara att eftersträva. Den nivå på ansvaret som idag föreligger är enligt min mening ett ansvar som bör ha ökat de professionella rådgivarnas riskmedvetande. Detta är något som i sin tur kan bidra dels till en ökad användning av ansvarsförsäkringar, och dels en kvalitetssäkring av förmedlade råd och upplysningar.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1972:5 Förslag till ny skadeståndslag
Prop. 1984/85:90 Om kontroll av rådgivare m.m.

Betänkanden

SOU 2000:29 Starka konsumenter i en gränslös värld

Litteratur

Adlercreutz, Axel: *Avtalsrätt I*. 10:e uppl. Lund 1995

Agell, Anders: "Orsaksrequisit och beviskrav i skadeståndsrätten" I: *Skadestånds- och försäkringsrätt. Studiematerial*. Juridiska Fakulteten, Lunds Universitet PLU 451, ht 1999, s. 15-37

Bengtsson, Bertil: *Särskilda avtalstyper I*. 2:a uppl. Stockholm 1983 [cit. Bengtsson (1983)]

Bengtsson, Bertil: "Svensk rättspraxis. Skadestånd utom kontraktsförhållanden 1989-1992" I: *Svensk juristtidning* 1993, s. 771-790

Bergström, Sture, Håstad, Torgny, Lindblom, Per Henrik, Rylander, Staffan: *Juridikens termer*. Stockholm 1993

Gullefors, Björn: *Ansvar och skadestånd*. Näsviken 1999 [cit. Gullefors (1999)]

Grönfors, Kurt: *Avtalsgrundande rättsfakta*. Stockholm 1993

Hellner, Jan, Johansson, Svante: *Skadeståndsrätt*. 6 uppl. Stockholm 2000 [cit. Hellner (2000)]

Hellner, Jan: *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt 1 häftet*. 2 uppl. Stockholm 1999 [cit. Hellner, Speciell avtalsrätt II-1]

Hellner, Jan: *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt 2 häftet*. 2 uppl. Stockholm 1993 [cit. Hellner, Speciell avtalsrätt II-2]

Heuman, Lars: *Advokatens rättsutredningar – metod och ansvar*. Stockholm 1987 [cit. Heuman (1987)]

Jørgensen, Stig, Wanscher, Torben: ”Professionelt ansvar i skandinavisk ret” I: *Juristen* 1967, s. 425-440 [cit. Jørgensen (1967)]

Kleineman, Jan: *Ren förmögenhetsskada. Särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*. Stockholm 1987 [cit. Kleineman (1987)]

Kleineman, Jan: ”Tekniska konsulter skadeståndsansvar för vilseledande information” I: *Juridisk Tidskrift* 1994/95, s. 702-716 [cit. Kleineman (1994/95)]

Kleineman, Jan: ”Vidgat rådgivaransvar?” I: *Juridisk Tidskrift* 1996/97, s. 997-999

Kleineman, Jan: ”Adjustment of the tortious liability of professionals. Some reflections on current legal developments”. I: *Essays in honour of Hugo Tiberg*, s. 401-425, Stockholm 1996

Kleineman, Jan: ”Rådgivares informationsansvar – en probleminventering” I: *Svensk Juristtidning* 1998, s. 185-211 [cit. Kleineman (1998)]

Lindskog, Stefan: *Preskription. Om civilrättsliga förpliktelsers upphörande efter viss tid*. Stockholm 1990 [cit. Lindskog (1990)]

Lundmark, Thorsten: *Friskrivningsklausuler. Giltighet och räckvidd*. Uppsala 1996

Lycke, Johan: ”Banks ansvar vid placeringsrådgivning”. I: *Svensk Juristtidning* 2000, s. 507-522 [cit. Lycke (2000)]

Lynge Andersen, Lennart, Mögelvang-Hansen, Peter: *Finansiel rådgivning – Et debatoplæg om pengeinstitutternes rådgivningsansvar*. Köpenhamn 1997

Nordenson, Ulf, Bengtsson, Bertil, Strömbäck, Erland: *Skadestånd*. 2 uppl. Stockholm 1976 [cit. Nordenson (1976)]

Pålsson, Ann-Marie, Samuelsson, Per: ”Banks ansvar vid ekonomisk rådgivning”. I: *Svensk Juristtidning* 1999, s. 529-561 [cit. Pålsson (1999)]

Pålsson, Ann-Marie: "Lagreglering eller självreglering av marknaden för finansiell rådgivning". I: *Svensk Juristtidning* 2001, s. 248-262

Samuelsson, Morten, Søgaard, Kjeld: *Rådgivereansvaret*. Köpenhamn 1993 [cit. Samuelsson (1993)]

Samuelsson, Per: *Information och ansvar*. Stockholm 1991 [cit. Samuelsson (1991)]

Smiciklas, Martin: "Rådgivare har ansvar mot tredje man". I: *Balans* 12/88 s. 47-49

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket. 12 uppl. Stockholm 1999

Svensk Ordbok. 2 uppl. Stockholm 1988

Tiberg, Hugo: *Mellanmansrätt*. Stockholm 1997 [cit. Tiberg (1997)]

Vinding Kruse, Anders: *Erstatningsretten*. 5:e uppl, Köpenhamn 1989

Wiklund, Holger: "Advokatens skadeståndsskyldighet" I: *Försäkringsjuridiska föreningens publikation nr 10. Skadeståndsrättsliga spörsmål*, Stockholm 1953, s. 293-335

Rättsfallsförteckning

NJA 1939 s. 374
NJÄ 1957 s. 621
NJÄ 1966 s. 54
NJÄ 1980 s. 383
NJÄ 1981 s. 1091
NJÄ 1987 s. 692
NJÄ 1991 s. 625
NJÄ 1992 s. 58
NJÄ 1992 s. 243
NJÄ 1992 s. 782
NJÄ 1993 s. 41 I
NJÄ 1994 s. 532
NJÄ 1994 s. 598
NJÄ 1995 s. 693
NJÄ 1996 s. 700
NJÄ 1997 s. 65
NJÄ 1997 s 127 I
NJÄ 2000 s. 31

Dom från Högsta domstolen ännu inte införd i NJÄ:
Mål nr Ö 3409-00, meddelad 2001-04-23

RH 21:82

Mål nr T 2125-99, meddelad dom i Hov R 2000-03-13